

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Petr Braný

Internetizace knihoven v ČR

Diplomová práce

Praha 2009

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Anna Stöcklová

Oponent diplomové práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracoval samostatně za odborného vedení vedoucí diplomové práce a že jsem uvedl všechny použité informační zdroje.

V Praze, 18. srpna 2009

.....

podpis diplomanta

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucí mé diplomové práce PhDr. Anně Stöcklové za její podnětné náměty, vstřícný přístup a cenné připomínky při jejím zpracování. Dále bych rád vyjádřil poděkování Mgr. Kateřině Mazáčové za konzultace a cenné zkušenosti z praxe ve Slovanské knihovně v Praze.

Identifikační záznam

BRANÝ, Petr. *Internetizace knihoven v ČR [The Internetization of the libraries in the Czech Republic]*. Praha, 2009. 101 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, 2009. Vedoucí diplomové práce PhDr. Anna Stöcklová.

Abstrakt

Tématem diplomové práce je zavádění informačních a komunikačních technologií do knihoven. Cílem práce je shrnout informace o historii a současném stavu implementace internetu v knihovnách v České republice a zhodnotit přínos internetizace pro čtenáře i pracovníky knihoven.

V úvodu je nastíněna historie vzniku celosvětové internetové sítě. Další kapitola pojednává o právních aspektech internetizace, především z hlediska knihovního, autorského a trestního zákona a zákona o ochraně osobních údajů. Práce přináší také přehled státních programů na podporu internetizace knihoven v České republice, věnuje se programům Rozvoje informační sítě knihoven (RISK) a Veřejné informační služby knihoven (VISK) a popisuje realizaci nejvýznamnějšího z nich, Projektu internetizace knihoven (PIK). V kapitole o internetu v knihovnách jsou zmíněny přínosy online dostupnosti katalogů knihoven, možnosti využití internetu při práci knihoven i propagaci jejich služeb na webu a aspekty dostupnosti internetu z hlediska čtenářů. V závěru práce je provedena analýza webových prezentací vybraných typů knihoven.

Klíčová slova:

knihovna, internet, veřejné informační služby, informační a telekomunikační technologie, státní informační politika, knihovní zákon, autorský zákon, online katalog, knihovní systémy, webová prezentace, internetizace knihoven, ochrana osobních údajů, vyhledávání na internetu, meziknihovní výpůjční služby

Obsah

Předmluva.....	9
1 Úvod	10
2 Internet a jeho historie	11
2.1 Co je to vlastně internet?.....	11
2.2 Historie internetu	13
2.3 Internet u nás	19
3 Právní aspekty internetizace knihoven	21
3.1 Knihovní zákon	22
3.2 Autorský zákon	24
3.3 Zákon o ochraně osobních údajů	29
3.4 Další právní aspekty	32
3.4.1 Zákon o svobodném přístupu k informacím	32
3.4.2 Rozhlasové a televizní poplatky	33
3.4.3 Úprava jmen internetových domén.....	33
3.4.4 Ostatní.....	34
4 Státní programy na podporu internetizace knihoven	36
4.1 Rozvoj informační sítě knihoven (RISK).....	37
4.2 Veřejné informační služby knihoven (VISK)	39
4.3 Projekt internetizace knihoven (PIK).....	44
5 Internet v knihovnách	51
5.1 Historie knihoven	51
5.2 Výhody a nevýhody zavedení internetu do knihoven	53
5.2.1 Akvizice prostřednictvím internetu.....	55
5.2.2 Knihovnické konference a vzdělávání	56
5.2.3 Další možnosti finančních úspor.....	58

5.2.4	Možnost vlastní publikační činnosti.....	59
5.2.5	Second Life a Facebook.....	60
5.3	Přínos online dostupnosti katalogů knihoven.....	61
5.3.1	Sdílené souborné katalogy	63
5.3.2	Stahování bibliografických záznamů	67
5.4	Aspekty dostupnosti internetu v knihovnách pro čtenáře	68
5.4.1	Služba „Ptejte se knihovny“	70
5.4.2	Elektronické dodávání dokumentů	73
5.5	Další možnosti	74
5.5.1	RSS	74
5.5.2	Webový archiv, Národní digitální knihovna.....	74
5.5.3	Library 2.0	75
6	Analýza webových prezentací vybraných typů knihoven	77
6.1	Vědecká knihovna v Olomouci	80
6.2	Školní knihovna ZŠ Komenského, Trutnov	82
6.3	Městská knihovna Tábor.....	84
6.4	Knihovna Jablunkov.....	85
6.5	Knihovna sdružení Humanitas Afrika.....	87
7	Závěr	89
	Seznam použitých zkratk	90
	Seznam obrázků a tabulek.....	91
	Seznam použitých zdrojů	92

Předmluva

Tématem mé diplomové práce je pronikání internetu a moderních komunikačních technologií do knihoven a jejich služeb. Tak jako se mění svět kolem nás, mění se postupně i tvář těchto institucí.

Toto téma je blízké mé profesi – pracovník informačního střediska. Ve svém povolání se neustále setkávám se službami poskytovanými nejen knihovnami, ale i dalšími informačními institucemi a můžu sledovat jejich vývoj, zároveň se s mými kolegy snažíme v našem malém informačním středisku sledovat trendy poskytovaných služeb a nabízet zvyšující se kvalitu také našim uživatelům. V oblasti výpočetní techniky se pohybují už dlouhou dobu a změny, ke kterým stále dochází jsou převratné. Proto jsem se rozhodl pokusit se nastínit historii vzájemné interakce internetu a knihoven, její vývoj a popsat současný stav a možnosti využití, které se nabízejí.

Cílem diplomové práce je tedy shrnout informace o historii a současném stavu využití internetu v knihovnách a zhodnotit přínos jeho zavedení pro čtenáře i pracovníky knihoven. Zaměřil jsem se ale nejen na technickou stránku věci. V komplexním pojetí práce knihoven je třeba se zamýšlet také nad dalšími souvislostmi jejich činnosti jako jsou právní předpisy nebo státní podpora rozvoje. Každé z této oblastí je věnována jedna kapitola diplomové práce. Významnou možností, kterou internetové technologie přinášejí, je možnost prezentace knihoven a jejich služeb prostřednictvím internetových stránek. Jejich úroveň bývá různá, proto závěrečnou kapitolu věnuji posouzení webových prezentací některých typů knihoven.

Při psaní diplomové práce jsem čerpal informace z odborné literatury a periodických publikací zabývajících se danou tematikou a ve velké míře také z internetu. Cenné rady a zkušenosti mi ze své praxe ve „velké“ knihovně (Slovanská knihovna) poskytla Mgr. Kateřina Mazáčová.

Citace použitých zdrojů jsou v souladu s normami ISO 690 a ISO 690-2.

1 Úvod

Cílem diplomové práce je shrnout informace o historii a současném stavu implementace internetu v knihovnách a zhodnotit přínos internetizace pro čtenáře i pracovníky knihoven.

První kapitola je věnovaná historii internetu. Stručně se zde uvádí, co to vlastně internet je, jaké byly jeho prvopočátky a důvody vzniku. Vývoj internetu se historicky člení do tří etap. Zmínka je věnována také počátkům internetu u nás a možným problémům v budoucnosti.

V další kapitole je rozebrána činnost knihoven z pohledu různých zákonů, které se, ať už přímo nebo nepřímo, jejich činnosti dotýkají. Je to samozřejmě stěžejní zákon knihovní a zákon na ochranu autorského práva, který knihovny a jejich služby spíše omezuje, než aby jim pomáhal. Důležitý je také zákon o ochraně osobních údajů a - ač to nemusí být zcela zjevné - týká se knihoven a jejich pracovníků také trestní zákon a zákon o rozhlasových a televizních poplatcích.

Kapitola nazvaná *Státní programy na podporu internetizace knihoven* se zabývá programy Státní informační politiky. Prvním, který měl za cíl přiblížit knihovny internetu, byl Program rozvoje informační sítě knihoven. Na něj bezprostředně navázaly podprogramy Veřejné informační služby knihoven, třetí z nich následně vyústil v klíčový Projekt internetizace knihoven.

Pátá kapitola přináší přehled možností využití internetu v knihovnické praxi. Nejprve stručně nastíní historii knihoven vůbec, dále popisuje přínos internetu z hlediska knihoven a knihovníků, pokračuje výčtem výhod, které přinesl internet čtenářům, a uzavírá nejnovějšími trendy, které mohou pomoci zdokonalit poskytované služby a rozšířit jejich spektrum.

Závěrečná kapitola hodnotí úroveň webových prezentací různých typů knihoven od obecní k městské, od vědecké po knihovnu základní školy a není opominuta ani knihovna ze sféry občanských sdružení.

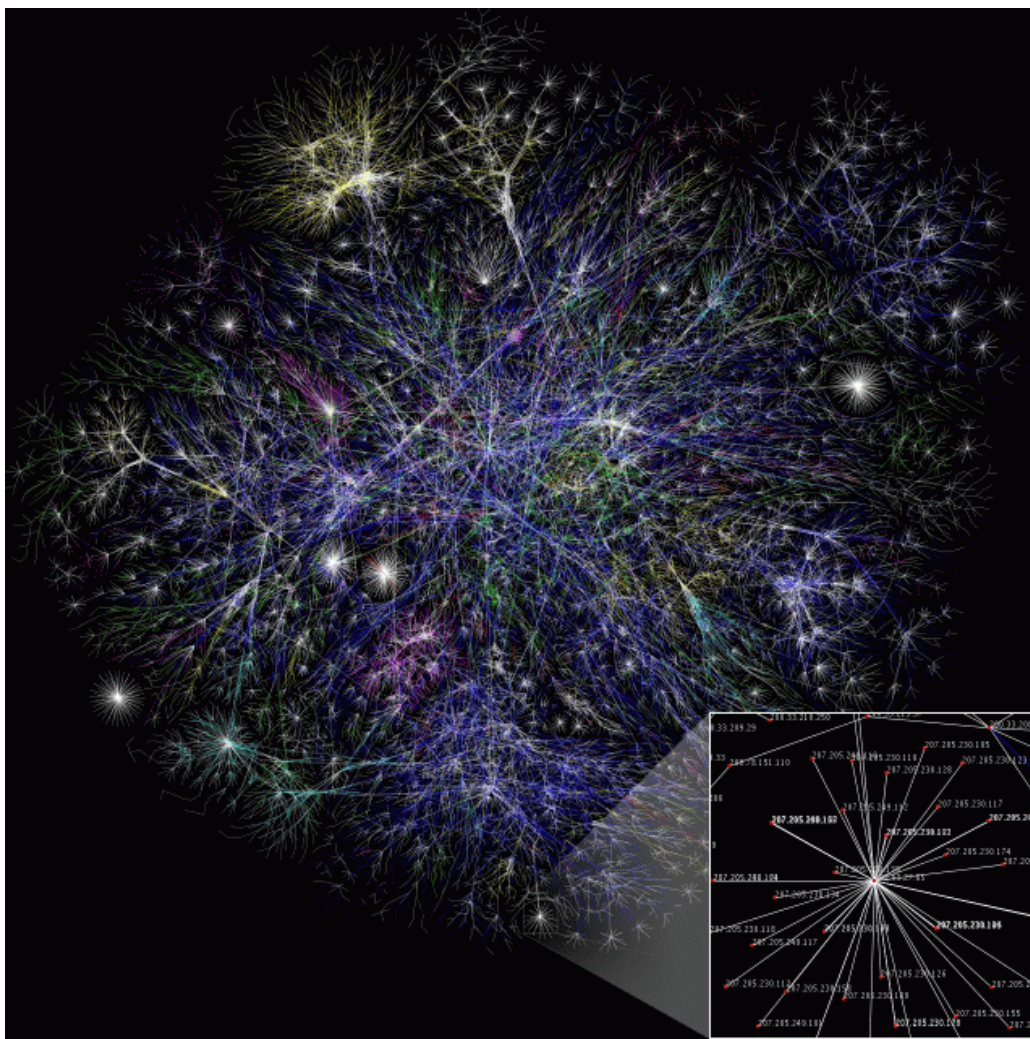
2 Internet a jeho historie

Internet se může stát babylonskou věží, produkující miliony encyklopedií s různým obsahem.

Umberto Eco

2.1 Co je to vlastně internet?

O internetu se dnes mluví jako o „Síti sítí“ (obrázek 1). Nepochybně se stal jedním z nejvýraznějších fenoménů přelomu druhého a třetího tisíciletí. Jeho role v dějinách lidstva bude s největší pravděpodobností stejně významná jako role Guttenbergova knihtisku nebo Wattova parního stroje. [1]

obrázek 1 – Grafické znázornění části internetu [2]

Internet má dvě hlavní informační možnosti: první je šíření informací, druhou vyhledávání a shromažďování informací. [1]

Pojďme se nejdříve podívat, jak definují internet některé elektronické encyklopedie.

Wikipedie: Internet je celosvětový systém navzájem propojených počítačových sítí („sít' sítí“), ve kterých mezi sebou počítače komunikují pomocí rodiny protokolů TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol, dále TCP/IP). Společným cílem všech lidí využívajících Internet je bezproblémová komunikace (výměna dat).

Internet jsou volně propojené počítačové sítě, které spojují jeho jednotlivé síťové uzly. Uzlem může být počítač, ale i specializované zařízení (například router). Každý počítač připojený k internetu má v rámci rodiny protokolů TCP/IP svoji IP (Internet Protocol, dále IP) adresu. Pro snadnější zapamatování se místo IP adres používají doménová jména. [2]

Česká terminologická databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy (dále TDKIV):

Internet (=globální informační síť) je celosvětová počítačová síť pracující na základě protokolů TCP/IP, které umožňují komunikaci mezi veřejnými a soukromými sítěmi, na různých typech komunikačních médií (telefonní linky, optické kabely, kabelová televize, satelit apod.) a různých technických platformách (PC, Macintosh, pracovní stanice aj.). Tato komplexní globální síť sestává z tisíců dalších nezávislých sítí provozovaných vládními agenturami, výchovně vzdělávacími a výzkumnými institucemi a soukromými obchodními společnostmi. K základním službám internetu patří elektronická pošta, World Wide Web, FTP, diskusní skupiny, elektronické konference aj.

Normativní výklad: Celosvětově propojené počítačové systémy a počítačové sítě spojené rozhraními, která umožňují vzájemný přenos dat. [3]

Seznam: Internet je celosvětová počítačová síť, která spojuje jednotlivé menší sítě pomocí sady protokolů IP. Internet slouží k přenášení informací a poskytování mnoha služeb, jako jsou elektronická pošta, chat, www stránky, sdílení souborů, online hraní her, vyhledávání, katalog a další.

Svatým patronem internetu a uživatelů počítačů byl určen svatý Isidor. [4]

2.2 Historie internetu

První stroje, které mohly být právem nazývány „digitálními počítači“ byly zkonstruovány v letech 1939 – 1944, vyvrcholením této fáze bylo v roce 1946 sestavení ENIACu. Tyto stroje byly součástí dlouhého procesu hledání možností jak urychlit výpočty matematických úloh. V padesátých a šedesátých letech došlo na poli počítačů k výraznému pokroku, ale bez povšimnutí veřejnosti. První stroj, který dokázal uchovat databázi, byl v roce 1952 Bizmac od RCA. Prvním využitím online systému, který používal připojení vzdálených uživatelů k centrálním počítačům prostřednictvím telefonních linek, byl letenkový rezervační systém SABRE, vyvinutý společností IBM pro American Airlines v roce 1964. O pět let později se datují počátky internetu. [5]

Internet je nezávislý samostatný systém. Na jeho samoorganizovanost má vliv mezinárodní společnost Internet Society (dále ISOC), sdružující uživatele internetu. Má dvě hlavní součásti Internet Architecture Board a Internet Engineering Task Force, vyvíjející ve vzájemné spolupráci úsilí, aby se na základě vytvářených minimálních pravidel, účastníky dobrovolně dodržovaných, internet udržel v chodu a dále se rozvíjel. Podle ISOC se vývoj internetu člení na tři etapy. První etapa (1969-1983) je ohraničena zrodem sítě ARPANET a pozdějším odštěpením vojenské sítě MILNET. Druhou etapu (1984-1992) můžeme

charakterizovat jako období prudkého rozvoje internetu především v akademickém prostředí. Třetí etapa začíná rokem 1993 a vyznačuje se velkým zvýšením komerčních aktivit v internetu. [6]

1969-1983

Počátkem šedesátých let se ve Spojených státech začaly objevovat myšlenky na vytvoření sítě, která by navzájem propojovala nejdůležitější vojenské, vládní a vědecko-výzkumné počítače. Motivace byla vojenská – přežití v případě jaderného úderu. Z toho plynul i základní požadavek, aby šlo o síť decentralizovanou, která bude schopna fungovat i v případě výpadku některého z uzlů sítě. Zároveň měly být uzly rovnocenné, každý z nich měl mít možnost vysílat i přijímat zprávy. Respektování tohoto požadavku se ukázalo jednou z hlavních příčin budoucích úspěchů zvoleného řešení. Umožňovalo totiž nejen odpojování nefunkčních částí sítě bez podstatného vlivu na chod zbytku sítě, ale i obrácený proces, rozšiřování sítě o nové komponenty bez vážnějších těžkostí a problémů. [7], [6]

První testovací síť založená na výše uvedených principech byla instalována již roku 1968 v Národní výzkumné laboratoři ve Velké Británii. Krátce nato přišlo americké ministerstvo obrany s požadavkem vybudovat podobnou síť v USA. Finanční prostředky vyčlenilo prostřednictvím agentury DARPA (U. S. Department of Defense Advanced Research Project Agency). Na podzim roku 1969 byly propojeny první čtyři uzly a vznikla tak síť ARPANET. Byla velmi úspěšná, jak z hlediska ověření nových technických principů, tak praktického využití. Díky tomu se zvyšoval zájem akademických pracovišť o připojení k této síti. V roce 1971 měla 19 uzlů a o rok později již 37. Hlavním využitím sítě se nestalo vzdálené používání počítačů, ale komunikace prostřednictvím elektronické pošty. V roce 1973 došlo k připojení prvních dvou neamerických institucí – britské a norské. [7]

V roce 1974 byla zveřejněna první specifikace protokolů TCP/IP, které nahradily původní protokol NCP (Network Control Protocol, dále

NCP) a jsou používány dodnes. Počátkem osmdesátých let byly dokončeny práce na základních částech TCP/IP a tyto protokoly byly zavedeny jako závazné. Od roku 1979 je v provozu unixová síť USENET, v roce 1981 vznikla akademická síť BITNET a o dva roky později její evropská podoba EARN (European Academic and Research Network). V roce 1983 se od ARPANETU oddělila síť MILNET, která byla čistě vojenská. [7]

1984 – 1992

Na počátku druhé etapy bylo internetem propojeno asi tisíc počítačů. S růstem jejich počtu bylo nutno vyřešit problém efektivního přidělování jmen – v roce 1984 byl zaveden dodnes platný doménový systém DNS (Domain Name Services, dále DNS). Domény představují systém jmen počítačů pro snadnější zapamatování. Jsou národní (primární, dvoupísmenné) a tzv. generické (tří- a vícepísmenné). Samostatné domény mají i mnohá území, která nejsou samostatnými státy. Některé státy mají domén více (například Spojené království má kromě .uk i .gb, ta druhá se ale již nepoužívá). Přestože existuje národní americká dvoupísmenná doména .us, většina amerických serverů stále používá generické třípísmenné domény. Třípísmenné domény jsou dědictvím z dob, kdy Internet byl výhradně americkou záležitostí. Mnohé z nich (.org, .com, .net, .int) se však dnes používají mezinárodně, .org, .com a .net jsou navíc ke koupi komukoliv, jejich původní členění je dnes proto nepřesné. [6], [4]

Nezbytnou podmínkou nutnou k provozování vlastních internetových stránek knihovny je internetová adresa serveru, na kterém jsou stránky uloženy. Základním tvarem IP adresy je tvar číselný (typu 123.456.789.123). Pro snazší zapamatování a lepší orientaci uživatelů je tento tvar převeden do symbolických jmen, tzv. jmen domén. Domény první úrovně (top level domény) jsou buď generické – celosvětové (se známými koncovkami COM, GOV, EDU, ORG, ...) nebo národní (mají jako koncovky označení každé země, např. CZ). Domény nižších úrovní označují snižující se hladinu hierarchie. [1]

Neexistuje žádný centrální orgán internetu, komerční nebo vládní instituce s nařizovacími pravomocemi, přesto je nutné přidělování adres zájemcům nějakým způsobem koordinovat, aby byla zajištěna jedinečnost adres. Nejvyšší organizace zodpovědná za přidělování jmen na internetu je Internet Assigned Numbers Authority, jí jsou podřízena oblastní centra (evropské RIPE NIC). Top level doménu určité země spravuje obvykle národní NIC (Network Information Center, dále NIC). V ČR je národním správcem domény .CZ sdružení s názvem CZ-NIC. [1]

Nejvýznamnější událostí této druhé etapy bylo vytvoření americké páteřní sítě NSFNET v roce 1986, která propojovala pět nejdůležitějších amerických superpočítačových center. Její vznik a provoz byly financovány vládní agenturou NSF (National Science Foundation). Přístup k sítím ARPANET a MILNET byl omezen na vojenskou sféru a na řešitele projektu. NSFNET umožnila rychlé připojování do internetu na národní i regionální úrovni, internet se stal otevřeným pro akademickou a výzkumnou sféru. Na základě těchto tradic byly dlouhodobě odmítány komerční aktivity, pokusy o takovou činnost v rámci internetu byly bojkotovány. Na konci druhé etapy se situace mění. Prvním signálem obratu ke komerční sféře byly některé legislativní akty USA, především High Performance Computing Act z roku 1991, jehož iniciátorem byl viceprezident Al Gore. V roce 1992 byl k internetu připojen Bílý dům, čímž došlo ke vstupu vládních institucí na Internet. [6]

O tom, jak rychlá byla tenkrát emailová komunikace v síti Usenet, píše Huitema: „Když počítač obdržel vaši zprávu, vytočil číslo dalšího počítače a zprávu mu předal, ten vytočil číslo dalšího počítače, a tak to šlo dál až k adresátovi. Ale spojení bylo drahé a tak se s vytáčením čísla čekalo, až se nashromáždí dostatek zpráv.“ [8]

V roce 1989 Tim Berners-Lee publikoval návrh vývoje WWW (*Information Management: A Proposal*). O rok později spolu s Robertem Cailliau publikovali koncept hypertextu. Další rok došlo v evropské laboratoři CERN poprvé k nasazení WWW. [4]

1993-

Snaha dlouhodobě zvýšit konkurenceschopnost americké ekonomiky vedla k úkolu vybudovat základy sítě s gigabitovou rychlostí NREN (National Research and Educational Network). Následoval proces privatizace a komercializace amerického internetu, došlo k velkému zvýšení komerčních aktivit. [6]

Období komercializace internetu znamená také jeho masivnější zavádění u nás. Zlomem ve vztahu našich podniků k internetu je období 1995-1996. V roce 1996 začal u nás vycházet první časopis specializovaný pouze na internet. [9]

Zřejmě největší podíl na masovém rozšíření internetu má služba WWW – World Wide Web – je to služba, která zpřístupňuje v prostředí internetu hypertextové dokumenty a je založena na architektuře klient/server. WWW je službou internetu, která pro mnohé uživatele představuje synonymum pro internet samotný. [7]

V roce 1993 vyvinul Marc Andreessen první WWW prohlížeč Mosaic a dal ho zdarma k dispozici. V další roce byl vyvinut prohlížeč Netscape Navigator. V roce 1996 měl internet 55 milionů uživatelů a jejich počet strmě vzrůstal: 2000 - 250 milionů, 2003 - 600 milionů, 2005 - 900 milionů, 2006 již více než miliardu uživatelů. [4]

Možná úskalí v budoucnosti

Za posledních patnáct let se internet stal nedílnou součástí podnikání. Dnes si lze jen obtížně představit významnou společnost, která by neměla vlastní webovou stránku a nekomunikovala by prostřednictvím emailu. Internet se však potýká s velkými problémy, které dokonce mohou na čas zastavit jeho růst a omezit spektrum služeb, popřípadě výrazně zdražit přítomnost subjektů na něm. Je tato hrozba reálná? [10]

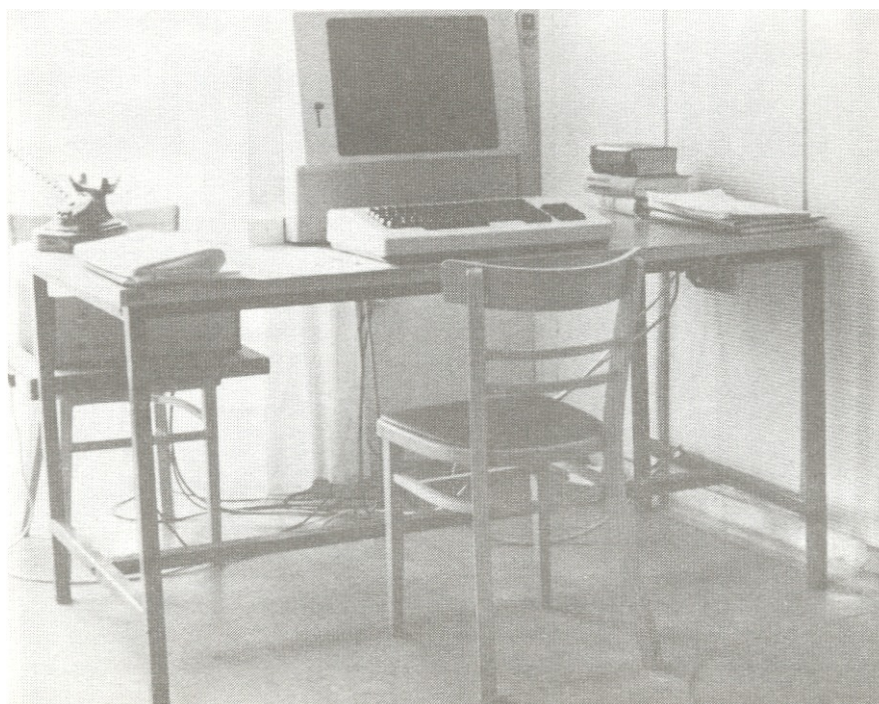
Každý systém zapojený do internetu je samostatnou počítačovou sítí, jež používá internetový protokol (IP). IP adresy jsou pouhá čísla - jakési pomyslné ekvivalenty poštovní adresy. Každý počítač komunikující v rámci internetu potřebuje alespoň jednu světově unikátní

adresu - ta zaručuje, že lze dohledat a identifikovat. Adres je přitom zhruba 4,29 miliardy. Jedna část adres je vyhrazená ke speciálnímu použití a další se vyplývala v začátku internetu. S rychlým rozvojem internetu začíná docházet počet volných IP adres. Datum jejich naprostého vyčerpání je poměrně důvěryhodně matematicky stanoven na březen 2012. Existuje však řešení – je jím nový protokol IPv6, který má nahradit současný IP. Obrovský adresní rozsah představuje asi 6,5 miliardy adres pro každého žijícího člověka - jejich vyčerpání by tedy nemělo nastat. Nový protokol IPv6 lze poměrně snadno zaměnit za současný, v praxi by však zapracování do softwarových i hardwarových platforem bylo poměrně složité a časově náročné. Protože však žádné technické řešení plnohodnotného prodloužení životnosti zastaralého protokolu IP neexistuje, přechod k IPv6 je nevyhnutelný. Kompletní podporu protokolu IPv6 obsahuje například operační systém Windows Vista. [10]

Jiným problémem mohou být výpadky sítě. Příklad máme z počátku tohoto roku. Tuzemský internetový provider SuproNet způsobil kolaps části světového internetu. Firma špatně nastavila propojení ke svému záložnímu poskytovateli tranzitního připojení, což způsobilo problémy v dalších sítích v různých částech světa. Celý problém trval zhruba hodinu a počítačové sítě se kvůli nesmyslnému požadavku od českého providera odpojovaly a zase připojovaly k sousedním sítím a nestíhaly odbavovat běžný provoz svých uživatelů. Poté telekomunikační firma providera odpojila. Podle serveru Renesys problémy se stabilitou připojení postihly sítě v téměř celé západní Evropě, nejvíce v Belgii a Španělsku, z nových členských zemí EU pak například v Lotyšsku. Problémy měli i poskytovatelé připojení v USA, Číně, Pákistánu či Egyptě. Naopak v Česku, kde problém vznikl, se téměř neprojevil. Podle serveru Lupa.cz to nebyl první případ, kdy se něco podobného stalo. Byl však první, který měl takhle tvrdé následky. [11]

2.3 Internet u nás

O internetu nebyla u nás ještě na konci osmdesátých let ani zmínka. V důsledku embarga na výpočetní techniku a související technologie ze strany Západu nebylo ani na čem ho provozovat. Nezmiňuje se o něm ani státní program P13 Státní informační systém pro vědecko-technický rozvoj na léta 1986–1995. Cílem programu bylo „zajistit vývoj integrovaného široce strukturovaného informačního systému pro vědeckotechnický rozvoj a řízení“. Jedním z dosažených výsledků mělo být napojení na mezinárodní terminálovou síť zemí RVHP. Ke komunikaci byly používány videotexové terminály s alfanumerickou obrazovkou (obrázek 2). [12]

obrázek 2 – Terminálové pracoviště ve Státní technické knihovně [12]

Po pádu komunismu a zániku monopolu Slušovic na produkci PC v Československu se sice snížily ceny PC na přijatelnou míru, ale pro národní knihovny to bylo stále příliš mnoho, nehledě na to, že Národní knihovna ČR se potýkala s existenčními obtížemi, takže investice do automatizace byly sotva možné. Bude to znít neuvěřitelně, ale v roce 1989 byly v Národní knihovně v Praze tři PC/XT (takt 4,88 MHz), jedno z nich se zrychlovací kartou a s úhrnnou diskovou kapacitou 60 MB

a jediná laserová tiskárna. Vysokoškolské, ale i městské a okresní knihovny měly náhle daleko lepší možnosti, a tak tým české Národní knihovny fungoval jako zvěstovatel nových postupů, kázal evangelium spolupráce a standardizace a školil desítky knihovníků lačných začít nový život. Mezitím se ve vysokoškolském sektoru rozběhlo v roce 1990 “předkolo” Internetu, evropská akademická síť EARN, v roce 1991 došlo k připojování do americké sítě NSFNET a vzápětí už tu byl opravdový TCP/IP Internet. V roce 1995 je pražská akademická síť PASNET vybudovaná s pomocí technologie ATM schopna přenést až 8 000 stránek popsaného textu za vteřinu (155Mb/sec). [6], [13]

Do knihoven se internet rozšířil hlavně díky finanční podpoře státu - státní programy Rozvoj informační sítě knihoven (dále RISK), Veřejné informační služby knihoven (dále VISK) a Projekt internetizace knihoven (dále PIK).

Ve velké míře se vhodná výpočetní technika a připojení k internetu rozšířilo také v komerční sféře a tak postupně docházelo k šíření internetu i v povědomí běžných lidí. S tím, jak klesala cena počítačů, zvyšoval se počet domácností, které vlastnily PC a se snižováním cen připojení rostl i podíl domácích internetových přípojek. Na jaře 2008 mělo přes 90 procent domácích počítačů v ČR možnost připojit se k internetu a v listopadu 2008 mělo připojení 32 procent českých domácností. [2]

3 Právní aspekty internetizace knihoven

Legislativa pro knihovny představuje určitý rámec, který dává jejich existenci a činnostem přehlednější podobu. Na jedné straně nabízí možnosti vytvoření příznivého prostředí pro jejich funkci, na straně druhé představuje nebezpečí výrazného omezení, které brání v rozšiřování spektra knihovnických a informačních služeb. [14]

Internet musíme chápat jako „Síť“ neboli „Síť sítí“. Významnou skutečností je, že – na rozdíl od většiny významných technologických milníků lidstva – mu nemůžeme přiřadit jeho autora (vynálezce, majitele práv) v podobě konkrétní osoby nebo definovatelné skupiny osob. Technicky je to soustava serverů, komunikací a k nim připojených počítačů. Organizačně jsou to provozovatelé jednotlivých sítí a podsítí, směrovačů a páteřních propojek, zprostředkovatelé připojení, uživatelé a podobně. Tento prostředek jako celek nemá svého majitele. Majitele bychom pravděpodobně dokázali najít pro jednotlivé kousky sítí a servery, ovšem nenajdeme žádnou právnickou ani fyzickou osobu, která by mohla být partnerem za internet jako takový. Dá se tedy říci, že internet jako takový právně neexistuje. Přesně řečeno nemůže nabývat práv ani se zavazovat, není subjektem práva – nemá právní subjektivitu. Není ani ryze hmotným předmětem, tedy věcí, jak je chápána v základních právních normách. Absence majitele není jen problém z hlediska vlastnictví, ale i odpovědnosti za to, co se v internetu odehrává. [1]

Právně bude přesnější, budeme-li internet chápat jako médium, respektive užívání služby poskytované s využitím tohoto média. Prostřednictvím tohoto média – nosiče informací – budou poskytovány různé služby, jejichž právní režim se bude řídit dvěma principy:

1. principem teritoriality – rozhodné bude právo země, kde je služba poskytována (tedy místo sídla serveru). V tak globalizovaném prostředí, jakým internet bezesporu je, se bude prosazovat velmi obtížně.

2. právem upravujícím službu (druh činnosti), která je takto realizována.

Správně by se na internet – bez ohledu na technické provedení – měly vztahovat stejné obecné normy jako na jiné způsoby poskytování služeb a zpracování dat (občanský a obchodní zákoník, autorský zákon, zákon na ochranu osobních údajů, předpisy o telekomunikacích, atd.). [1]

3.1 Knihovní zákon

První zákonné úpravy týkající se veřejného knihovnictví se objevují v Anglii a USA. Za zmínku stojí především anglický zákon z roku 1850, který vycházel z jasného vymezení účelu, významu a také mantinelů působnosti veřejných knihoven. Důvodem jeho vzniku bylo zajištění existenčních podmínek veřejných knihoven, které představuje právní úprava oblasti jejich zakládání, financování a vymezení činností. Tyto tři oblasti jsou nezbytné pro existenci knihovny i dnes a jejich základní podoba vychází z kulturního, politického a společenského stavu daného státu. [14]

V našich zemích převažovaly po r. 1918 knihovny vytvořené na spolkovém principu. Vedle nich tu byly ještě knihovny vědecké a odborné, řada administrativních knihoven, které vznikly jako součást státních institucí, ale také knihovny vojenské. Dne 22. července 1919 byl Národním shromážděním schválen zákon č. 430/1919 Sb. o veřejných knihovnách obecních. Stanovil povinnost zřídit veřejné knihovny ve všech obcích nad 400 obyvatel a pamatoval i na národnostní menšiny. Knihovna měla mít půjčovnu, čítárnu a příruční knihovnu, byla řízená knihovní radou. Nejvýznamnějším přínosem bylo veřejné zpřístupnění knižních fondů a mnohem vyšší odbornost správy knihovny než v předchozích dobách. [15]

Po čtyřiceti letech, kdy se zásadně změnilo společenské uspořádání, byl schválen zákon č. 53/1959 Sb. ze dne 9. července 1959 o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon). Tento zákon stanovil knihovnám povinnost přihlásit se do evidence Okresního národního

výboru, zavedl meziknihovní výpůjční službu, určil ústřední knihovnou jednotné soustavy knihoven Státní knihovnu Československé republiky. Nový zákon přinesl výrazný pokrok ve spolupráci knihoven. Zavedl tzv. "střediskový systém", na jehož základě v 60. letech vznikly okresní knihovny. Měly na starosti v rámci svého okresu poskytovat okolním, zejména neprofesionálním knihovnám, služby podpůrného charakteru, který spočíval především v nákupu, zpracování, distribuci či cirkulaci knih. Přes dobové politické zabarvení, projevující se inklinací k cenzuře a profilaci knihovního fondu, byl centrální systém knihoven (za cenu značné státní podpory) pro rozvoj veřejných knihoven prospěšný. [16], [14]

Tvorba zákona, který by reagoval na politické změny v roce 1989 trvala více než deset let, nakonec byl dne 29. června 2001 schválen zákon č. 257/2001 Sb. o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). Tento zákon platí s některými změnami dodnes.

Knihovnou se rozumí zařízení, v němž jsou způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu poskytovány veřejné knihovnické a informační služby vymezené zákonem, a které je zapsáno v evidenci knihoven. Evidenci vede Ministerstvo kultury ČR. Veřejné knihovnické a informační služby spočívají:

- a) ve zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny nebo prostřednictvím meziknihovních služeb z knihovního fondu jiné knihovny,
- b) v poskytování ústních, bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší,
- c) ve zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů, zejména informací ze státní správy a samosprávy,
- d) **v umožnění přístupu k informacím na internetu, ke kterým má knihovna bezplatný přístup.**

Tyto služby je provozovatel knihovny povinen poskytovat bezplatně, s výjimkou:

- a) zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny, které mají povahu rozmnoženin zvukového či zvukově obrazového záznamu,
- b) zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů jiných knihoven zprostředkováním jejich rozmnoženin v rámci meziknihovních reprografických služeb,
- c) zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů knihoven v rámci mezinárodních meziknihovních služeb. [17]

V praxi se často setkáváme s porušováním zákona nedodržením ustanovení o bezplatném umožnění přístupu k informacím na internetu. Nutno však podotknout, že díky osvětě tento nešvar pomalu mizí.

Provozovatel knihovny je povinen zajistit rovný přístup všem k veřejným knihovnickým a informačním službám a dalším službám poskytovaným knihovnou. Z tohoto ustanovení vyplývá mimo jiné povinnost knihoven věnovat zvláštní pozornost hendikepovaným uživatelům. [17]

Důležitou podmínkou, kterou musí knihovna splnit, aby mohla být zapsaná v evidenci knihoven a být tak vůbec veřejnou knihovnou, je umožnění přístupu k informacím na internetu. Přejícné období, po které knihovna tuto povinnost splňovat nemusí, bylo stanoveno do 31. 12. 2007. Pro její splnění vytvořil stát podmínky v podobě projektu finanční a smluvní podpory internetového připojení, kterému se budu podrobně věnovat v následující kapitole. [17]

3.2 Autorský zákon

Zákonem, který se činnosti knihoven zřejmě nejvíce dotýká, je zákon upravující právní režim autorských děl č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon).

Všeobecná volnost, demokracie, ale také až anarchie, která v prostředí internetu vládne, vede často k tomu, že dochází k masivnímu

porušování autorských práv, aniž by nad tím pachatelé (ale i sami poškození) vůbec přemýšleli. Je zcela běžné kopírování textů, obrázků, grafických návrhů i celých WWW stránek od kohokoliv kamkoliv. Podle názoru V. Smejkal má každá WWW stránka dvě podoby, podobně jako počítačové programy: jednak zdrojový tvar (tedy vlastní zápis WWW stránky například v HTML) a pak prováděcí tvar (tedy to, co uživatel vidí na svém monitoru). Užitím autorského díla je již připojení se na určitou WWW stránku. Zde jde ovšem o legální užití díla, protože autor zveřejněním takové stránky sleduje cíl představit její obsah jiným osobám. Jiným způsobem užití je ale uložení obsahu této stránky do paměti počítače uživatele trvalým způsobem. Záleží ovšem na dalším využití takto získaného díla, protože platí, že autorovo svolení k užití díla nepotřebuje a odměnu není povinen poskytnout ten, kdo zhotoví rozmnoženinu nebo napodobeninu uveřejněného díla pro svou osobní potřebu. Ochranu autorských práv je tedy třeba mít na mysli i při tvorbě vlastních WWW stránek knihovny, není možné prostě okopírovat stránky jiné knihovny, třebaže by se nám sebevíc líbily. [1]

Vzhledem k tomu, že ochrana autorských děl je významným celospolečenským zájmem, je tato ochrana zakotvena v trestním zákonu (zákon č. 140/1961 Sb.). „*Kdo neoprávněně zasáhne do zákonem chráněných práv k autorskému dílu, uměleckému výkonu, zvukovému či zvukově obrazovému záznamu, rozhlasovému nebo televiznímu vysílání nebo databázi, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo propadnutím věci.*“ [18]

Pojďme se podívat na některá ustanovení autorského zákona.

- Podle § 2 tohoto zákona se *za předmět ochrany považuje i dílo v elektronické podobě nebo počítačový program, pokud je autorovým vlastním duševním výtvorem. Za dílo souborné se považuje také databáze, pokud je způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu autorovým vlastním duševním výtvorem.*
- § 3 výjimky – *Ochrana podle práva autorského se nevztahuje na úřední díla (právní předpis, veřejná listina, sněmovní a senátní publikace,*

obecní kroniky, státní symbol a symbol jednotky územní samosprávy, apod.) a výtvary tradiční lidové kultury.

- § 9 vznik práva – *Právo autorské k dílu vzniká okamžikem, kdy je dílo vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě.*
- § 13 rozmnožování díla - *Rozmnožováním díla se rozumí zhotovování dočasných nebo trvalých rozmnoženin díla nebo jeho části, a to mimo jiné i ve formě elektronické zahrnující vyjádření analogové i digitální.*
- § 16 půjčování – *Půjčováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla zařízením přístupným veřejnosti nikoli za účelem hospodářského nebo obchodního prospěchu poskytnutím originálu nebo rozmnoženiny díla k dočasné osobní potřebě.*
- § 37 knihovní licence – *Do práva autorského nezasahuje knihovna, archiv a jiné nevýdělečné školské, vzdělávací a kulturní zařízení, zhotoví-li rozmnoženinu díla pro své archivní a konzervační účely nebo rozmnoženinu díla ztraceného nebo poškozeného. Za zásah do autorského práva se nepovažuje ani zpřístupnění díla (včetně zhotovení rozmnoženiny díla, které je součástí sbírek instituce, nezbytného pro takové zpřístupnění) jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v objektech instituce, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia, s podmínkou zamezení možností zhotovit rozmnoženinu díla. Do práva autorského nezasahuje ani výše uvedená osoba, půjčuje-li originály či rozmnoženiny vydaných děl pro potřeby zdravotně postižených v souvislosti s jejich postižením, anebo je-li zaplácena odměna, která přísluší autorům. To se nevztahuje na počítačové programy, a na rozmnoženiny zvukového nebo zvukově obrazového záznamu, ledaže jde o půjčování na místě samém, opět s podmínkou zamezení možností zhotovit rozmnoženinu díla.*
- § 38a licence pro dočasné rozmnoženiny - *Do práva autorského nezasahuje ten, kdo provádí dočasné úkony rozmnožování děl, které jsou pomíjivé nebo podružné, tvoří nedílnou a nezbytnou součást technologického procesu, nemají žádný samostatný hospodářský význam*

a jejich jediným účelem je umožnit přenos díla počítačovou nebo obdobnou sítí mezi třetími stranami.

- Zvláštní oddíl je v autorském zákoně věnován databázím. § 88 vymezuje pojem databáze - *Databází je pro účely tohoto zákona soubor nezávislých děl, údajů nebo jiných prvků, systematicky nebo metodicky uspořádaných a individuálně přístupných elektronickými nebo jinými prostředky, bez ohledu na formu jejich vyjádření.*
- § 90 *Pořizovatel databáze má právo na vytěžování nebo na zužitkování celého obsahu databáze nebo její kvalitativně nebo kvantitativně podstatné části a právo udělit jinému oprávnění k výkonu tohoto práva. Zužitkováním se rozumí jakýkoli způsob zpřístupnění veřejnosti celého obsahu databáze nebo jeho podstatné části rozšiřováním rozmnoženin, pronájmem, spojením online nebo jinými způsoby přenosu. [19]*

Autorská práva tedy knihovna neporušuje, pokud jde o půjčování prezenční („zpřístupnění v objektech instituce“). Podmínka „prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v objektech instituce“ se týká i přístupu k digitalizovaným nebo elektronickým dokumentům. Bohužel toto ustanovení brání online přístupu, v takovém případě je nutné platit odměny autorům prostřednictvím kolektivních správců. [19]

Poplatky za výpůjčky jako náhradní odměny autorům platí stát prostřednictvím Národní knihovny ČR. Platí se 0,50 Kč za 70% absenčních výpůjček. Přesto, že platby jdou ze státního rozpočtu, knihovnám přibyly určité nové povinnosti - zpracovávat velmi pečlivě statistické údaje, především o výpůjčkách. Odměny autorům vyplácí DILIA, která vychází právě z těchto statistických údajů. [20]

Splnit podmínku „zamezení možností zhotovit rozmnoženinu díla“ může být v dnešní době velmi obtížné. Elektronická paměťová média jsou velmi malá a je těžké uhlídat, co si kdo kopíruje. Téměř každý má dnes k dispozici digitální fotoaparát nebo mobilní telefon s fotoaparátem, jejichž možnosti k pořizování nedovolených kopií přímo lákají.

Autorský zákon omezuje také Webový archiv spravovaný Národní knihovnou. Umožňuje sice vytvořit kopii webové stránky a uložit jí do prostoru zabezpečeného digitálního úložiště a tím plnit konzervační (depozitní) funkci Národní knihovny, ovšem už nedovoluje poskytnout veřejný online přístup k archivovaným webovým dokumentům. Podle autorského zákona by bylo nutné získat souhlas od držitele autorských práv, což je v obrovském množství archivovaných stránek nemožné. Řešením by mohlo být využití veřejné licence (Creative Commons). [21]

Dalším fenoménem dnešní doby, který se potýká s omezujícími ustanoveními autorského zákona, je digitální knihovna. Ta je z právního hlediska považována za databázi. Díla zařazená do digitální knihovny si zachovávají svůj autorskoprávní status. Pro zařazení díla nebo záznamu do digitální knihovny je tedy nezbytné získat oprávnění ke:

- zhotovení kopie
- sdělování díla/záznamu veřejnosti
- zpřístupňování díla/záznamu veřejnosti. [22]

Bez smluvní licence s držitelem práv k dílu/záznamu lze do digitální knihovny zařazovat jen volná díla (tedy 70 let po smrti autora, 50 let po pořízení záznamu nebo 50 let po vydání). Současná právní úprava dovoluje zhotovit jedinou kopii, ovšem v praxi se z provozních údajů ukazuje potřeba více kopií. Další podmínkou je, že zveřejněné (zdigitalizované) dílo musí být součástí fondu, problémem je i sdílení mezi knihovnami. [22]

Sdělováním díla veřejnosti se rozumí již samotné vystavení na serveru. V případě digitální knihovny podle knihovní licence (tj. jde-li o dílo, k němuž ještě neuplynula majetková práva) není přípustný dálkový přístup. [22]

Zpřístupňování díla je omezeno řadou podmínek:

- pouze jednotlivci ze strany veřejnosti
- výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia
- na počítačích umístěných v objektu oprávněného subjektu

- není možný dálkový přístup
- zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla. [22]

O vyřešení nebo alespoň zmírnění výše uvedených problémů, které digitálním knihovnám komplikují „život“, jednala v loňském roce Evropská komise. Výsledkem je tzv. Zelená kniha : Autorské právo ve znalostní ekonomice, která podněcuje diskuzi o této problematice v řadách odborné veřejnosti. [22]

Zbývá ještě připomenout, že ochrana práv pořizovatele databáze (digitální knihovny) trvá 15 let od pořízení databáze. Je-li však v této době databáze zpřístupněna, zaniká ochrana práv pořizovatele databáze za 15 let od prvního takového zpřístupnění. Každý nový kvalitativně nebo kvantitativně podstatný vklad do databáze spočívající v doplnění, zkrácení či jiných úpravách má za následek nový běh trvání práva. [19]

3.3 Zákon o ochraně osobních údajů

obrázek 3 - Ilustr. Roman Kliský [1]

Ochrana osobních údajů občanů je typickým legislativním požadavkem na zvýšenou ochranu osobnosti. První generace zákonů v západoevropských státech se datuje do sedmdesátých let v souvislosti s rozvojem automatizace zpracování dat, k vydání informačních zákonů druhé generace došlo v letech osmdesátých. V návaznosti na Směrnici Evropského parlamentu a Rady Evropy č. 95/46/ES ze dne 24. října 1995

o ochraně jednotlivců se zřetelem na zpracování osobních dat a o volném pohybu takových dat došlo k dalšímu zdokonalení těchto zákonů. V České republice řeší tuto problematiku zákon č. 101/2000 o ochraně osobních údajů. Vychází z principů a požadavků daných Listinou základních práv a svobod a reaguje na doporučení Rady Evropy a Evropských společenství. Zákon upravuje ochranu osobních údajů, zejména povinnosti související s ochranou informací při provozování informačního systému, který nakládá s osobními údaji, a odpovědnost provozovatele tohoto systému a dalších fyzických i právnických osob. [1]

Dostí rozšířeným omylem je, že se musí jednat pouze o počítačové systémy a počítačové databáze. Informační systém může být realizován i jiným způsobem (například kartotéka) a i v tomto případě spadá do působnosti zákona na ochranu osobních údajů. [1]

V § 4 zákona je uvedeno: „*Osobním údajem se rozumí jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů.*“ Musí se jednat o informace tuto osobu jednoznačně identifikující. Takovým údajem může být i pouhá adresa osoby. Jakmile jsou zaznamenány jakékoliv další osobní údaje, je dikce zákona naplněna beze zbytku. [1]

Ustanovení v § 5 říká, že: „*Správce může zpracovávat osobní údaje pouze se souhlasem subjektu údajů.*“ [23]

Správce je povinen:

- stanovit účel, k němuž mají být osobní údaje zpracovány,
- stanovit prostředky a způsob zpracování osobních údajů,
- zpracovat pouze přesné osobní údaje,
- shromažďovat osobní údaje odpovídající pouze stanovenému účelu a v rozsahu nezbytném pro naplnění stanoveného účelu,
- uchovávat osobní údaje pouze po dobu, která je nezbytná k účelu jejich zpracování
- zpracovávat osobní údaje pouze v souladu s účelem, k němuž byly shromážděny,

- bez zbytečného odkladu předat na požádání subjektu údajů informaci o zpracování jeho osobních údajů. [23]

V praxi se v knihovnách bude jednat o dva druhy informačních systémů: o evidenci zaměstnanců, jejich osobních údajů, včetně jejich platů, a o evidenci čtenářů a výpůjček. S ohledem na ustanovení zákona požadující získávání pouze informací přiměřených účelu, pro který je informační systém (v tomto případě agenda čtenářů) zřízen, bude účelné využívat pouze osobní údaje typu jméno a příjmení, datum narození, adresa trvalého pobytu, doručovací adresa (pokud se neshoduje s bydlíštěm), emailová adresa, telefon a samozřejmě knihovnou přidělené číslo čtenáře. Ostatní osobní údaje nejsou podle mého názoru k provozování čtenářské evidence potřebné. Dalšími údaji vedenými o čtenářích jsou jednotlivé výpůjčky, které ovšem nemají charakter osobních údajů, nicméně se z nich dá na některé informace o čtenářích usuzovat.

Další povinností vyplývající ze zákona o ochraně osobních údajů je zajištění ochrany informací i celého systému před neoprávněným přístupem. Jednak to znamená neumožnění přístupu neoprávněných osob k samotným pracovním stanicím v knihovně a hlavně ochrana před neoprávněným přístupem k datům prostřednictvím internetu. Tato ochrana se provádí instalací firewallů (programů zajišťujících systém před proniknutím zvenčí), antivirových programů a tzv. spywaru – programů chránících jednotlivé počítače před zavedením „špiónských“ programů.

Zpřístupnění informačního systému obsahujícího osobní údaje občanů nebo vybraných dat z nich třetí osobě (bez ohledu na to, zda to bylo za peníze nebo zdarma) je v rozporu se zákonem č. 101/2000 Sb. a pokud by šlo o údaje získané při výkonu státní správy anebo údaje získané v souvislosti s výkonem povolání, lze to kvalifikovat jako trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji. § 178 trestního zákona č. 140/1961 říká: *„Kdo neoprávněně sdělí nebo zpřístupní údaje o jiném shromážděné v souvislosti s výkonem veřejné správy, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti nebo*

peněžitým trestem. Stejně bude potrestán, kdo poruší právním předpisem stanovenou povinnost mlčenlivosti tím, že sdělí nebo zpřístupní osobní údaje o jiném získané v souvislosti s výkonem svého povolání, zaměstnání nebo funkce. Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li tak vážnou újmu na právech nebo oprávněných zájmech osoby, již se údaj týká, spáchá-li čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo spáchá-li čin porušením povinností vyplývajících z jeho povolání, zaměstnání nebo funkce.“ Toto poměrně závažné ustanovení si většina pracovníků knihoven neuvědomuje, nemusí se totiž jednat o úmyslný trestný čin, i při pouhé nedbalosti se riziko trestní odpovědnosti pro provozovatele, ale i uživatele informačního systému obsahujícího osobní údaje výrazně zvyšuje. [18]

3.4 Další právní aspekty

3.4.1 Zákon o svobodném přístupu k informacím

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím představuje naplnění čl.17, odst. 5, Listiny základních práv a svobod, který ukládá státním orgánům a orgánům územní samosprávy povinnost přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. § 2, odst. 1 zákona říká: „*Povinnými subjekty, které mají podle tohoto zákona povinnost poskytovat informace vztahující se k jejich působnosti, jsou státní orgány, územní samosprávné celky a jejich orgány a veřejné instituce.*“ Z toho vyplývá, že se tato povinnost vztahuje i na knihovny. Zajímavá je však možnost prostřednictvím základní knihovny a informační služby ve smyslu knihovního zákona č. 257/2001 plnit tuto povinnost pro jiné instituce, vlastní zřizovatele nevyjímaje. Jinými slovy umožněním přístupu na internet si uživatel může informace o činnostech každého „povinného subjektu“ najít sám. Knihovna také může zveřejněnou informaci vystavovat v tištěné formě. [14], [24], [25]

3.4.2 Rozhlasové a televizní poplatky

Dnešní technologie umožňují šířit prostřednictvím internetu také rozhlasové a televizní vysílání. Počítač připojený k internetu tak může plnit funkci rozhlasového a televizního přijímače. Jeho pojem vymezuje zákon o rozhlasových a televizních poplatcích č. 348/2005 Sb. tak, že jde o technické zařízení způsobilé k individuálně volitelné reprodukci rozhlasového nebo televizního vysílání bez ohledu na způsob příjmu. Vzhledem k této jeho povaze by měl být uživatelem internetu placen podle citovaného zákona rozhlasový i televizní poplatek. To se týká jak fyzických, tak i právnických osob (s výjimkou škol), takže povinnost platit rozhlasový i televizní poplatek má i každá knihovna, která vlastní počítač připojený k internetu. V dnešní době se to týká téměř všech knihoven. V rámci kampaně za úhradu rozhlasových poplatků začal Český rozhlas vymáhat rozhlasový poplatek „*od každé podnikající fyzické nebo právnické osoby za každý radiopřijímač, autorádio a každé PC připojené k internetu*“. [1], [26]

3.4.3 Úprava jmen internetových domén

V Právním řádu ČR existuje řada zákonů, upravujících jména, názvy a označení fyzických i právnických osob, ale v žádné právní normě není úprava jmen internetových domén. V ČR je národním správcem domény .CZ sdružení s názvem CZ-NIC. Nejedná se v právním slova smyslu o žádný orgán nebo úřad, je to zájmové sdružení právnických osob (většinou poskytovatelů připojení). Praxe je taková, že vybrané jméno domény je přiděleno tomu, kdo si ho dříve zaregistruje. Existují ovšem pravidla pro ochranu obchodních jmen a ochranných známek, která jsou aplikovatelná i pro ochranu názvů domén. Pokud si tedy někdo chce zaregistrovat doménu s určitým jménem, měl by si ověřit, zda toto jméno není obchodním jménem či registrovanou ochrannou známkou jiného subjektu a naopak by bylo vhodné, kdyby si toto jméno přihlásil jako svojí ochrannou známku. Toto doporučení se bezesporu týká též knihoven, zejména pokud ve jméně domény chtějí

použit zkratky svého označení. Může se totiž snadno stát, že se výsledné jméno domény bude shodovat se jménem jiného subjektu. [1]

3.4.4 Ostatní

V § 249 trestního zákona č. 140/1961 je uvedeno: „*Kdo se zmocní cizí věci nikoli malé hodnoty v úmyslu jí přechodně užívat nebo kdo na cizím majetku způsobí škodu nikoli malou tím, že neoprávněně takovou věc, která mu byla svěřena, přechodně užívá, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.*“

V souvislosti se zavedením internetu do knihoven by mohlo být jako tento trestný čin kvalifikováno používání internetu zaměstnanci knihoven pro osobní účely. Je to v ostrém protikladu s užíváním internetového připojení v knihovnách čtenáři, protože v jejich případě se jedná především o využití pro osobní potřebu. Zaměstnanci knihoven jsou většinou též evidováni jako čtenáři, takže při případném posuzování takovýchto případů by zřejmě bylo rozhodující, zda k nim došlo v pracovní době daného pracovníka či mimo ni. [18]

Zákon č. 46/2000 o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon) a zákon č. 37/1995 o neperiodických publikacích obsahují ustanovení o tzv. povinném výtisku. Jedná se exempláře periodického či neperiodického tisku, které je vydavatel povinen zdarma poskytnout knihovnám, které jsou určeny zákonem. Toto nastavení je ovšem nedostačující vzhledem k měnícím se podmínkám v rozvíjející se informační společnosti. Současný právní řád České republiky neposkytuje odpovídající právní rámec pro ochranu elektronických dokumentů zveřejněných na webu a přístupných online (pro účely legislativy byl zvolen termín "síťové publikace"). Právo povinného výtisku síťových publikací (zákonné ukládání síťových publikací) jako základního nástroje pro budování konzervačních fondů (webových archivů) není jednoznačně legislativně vymezeno. Připravuje se proto zcela nový zákon upravující záležitosti specifické pro povinné ukládání elektronických síťových publikací. Tento zákon řeší:

- charakteristiku povinných síťových publikací (zahrnuje i síťové publikace s omezeným přístupem)
- povinnosti vydavatele zdroje
- instituce, které odpovídají za uchování a zpřístupňování síťových publikací
- přístup k archivovaným síťovým publikacím.

Návrh byl předložen k vyjádření Ústřední knihovnické radě ČR, nyní je v přípravě na Ministerstvu kultury ČR. Spolupracují na něm odbor médií a audiovize, odbor legislativní a právní, odbor autorského práva a odbor umění a knihoven. Předpokládá se, že návrh bude předložen vládě v prvním pololetí roku 2010. [14], [21], [27], [28]

4 Státní programy na podporu internetizace knihoven

V současné době se informační a komunikační technologie stávají nedílnou součástí života každého občana. Prudký rozvoj informační společnosti přináší rozsáhlé spektrum možností využívání snadné dostupnosti informací z rozmanitých oblastí lidské činnosti. Ne každý však má možnosti, ať už finanční, technické či vědomostní, na využívání těchto bohatých zdrojů. Odborníci z oboru informační vědy a knihovnictví si uvědomovali tento hendikep některých spoluobčanů a předkládali státním úředníkům různé podněty pro zlepšení tohoto neutěšeného stavu. Nejsnadnější cestou, jak zpřístupnit klíčové médium informačního boomu – internet – se jevilo jeho zavedení do sítě široké veřejnosti přístupných knihoven. Zároveň se tak plní hlavní poslání veřejných knihoven – být studnicí informací pro řadového občana. [29]

Potřeba informací je vlastní všem lidem. Každý člověk má potřebu být informován a informovat druhé. Právo na informace je v demokratické společnosti základním právem každého jednotlivce. Jak jsem již zmínil v předchozí kapitole, je toto právo zakotveno i v zákoně a především v Listině základních práv a svobod. Je proto povinností státu toto právo naplnit. Z toho důvodu vznikla u nás řada programů nejen na podporu internetizace knihoven, ale na rozšíření informačních technologií ve státní a veřejné správě vůbec. Nejdůležitějšími programy z hlediska knihoven se budu zabývat v této kapitole. [30]

Zásadním problémem, se kterým bylo nutné se vypořádat, se staly finanční možnosti, zvláště malých místních a obecních knihoven. Vláda si toto uvědomila a v rámci celé řady programů realizace Státní informační politiky nezapomněla ani na podporu zavádění internetu do veřejných knihoven. Vznikly tak programy Rozvoj informační sítě knihoven (RISK), Veřejné informační služby knihoven (VISK) a posléze i klíčový Projekt internetizace knihoven (PIK). [29]

4.1 Rozvoj informační sítě knihoven (RISK)

Ve druhé polovině devadesátých let začalo být některým pracovníkům rozhodovací sféry jasné, že je nutné do systému veřejných knihoven napustit finanční injekci, aby se tak nastartovala cesta k internetem propojeným veřejným knihovnám a že knihovny jsou připraveny se transformovat a jsou schopny určitou částku účelně spotřebovat. Program byl nazván Rozvoj informační sítě knihoven, krátce RISK a během čtyř let své existence přinesl zejména veřejným knihovnám přes 100 mil. Kč. Podmínky, které zavazovaly příjemce dotace, je neúprosně nutily k dodržování standardů. [13]

Program rozvoje informační sítě veřejných knihoven (RISK) byl systémovým řešením účasti státu na zabezpečení přístupu k informacím všem občanům ČR v návaznosti na mezinárodní informační vazby. Znamenal významný krok k vyrovnání stavu českého knihovnictví a informatiky se stavem ve vyspělých zemích. Byl poprvé vyhlášen v roce 1997. Účast státu spočívala v poskytování finančních prostředků na projekty a v odborné bezplatné pomoci při jejich realizaci. Finanční prostředky RISKu umožňovaly podporovat soustavu knihoven jako propojeného systému. Základní myšlenkou této sítě byla dostupnost informací a srozumitelný a snadný přístup občanů k nim. Informační síť veřejných knihoven byla zpřístupněna v síti Internet - největším zdroji veřejně přístupných informací. Tento program přispívající k systémovému budování sítě knihoven formou poskytování grantů na návrhy projektů jednotlivých knihoven měl dva cíle:

- vznik sítě knihoven, která umožní občanům pohodlný přístup k informacím bez ohledu na místo jejich uložení a umožní rovněž komunikaci knihoven navzájem (tematický okruh: Podpora propojení veřejných knihoven v síti),
- vybudování souborného katalogu knihoven ČR, který umožní využívat výhod této sítě, tzn. přehled o fondech knihoven, možnost využívání záznamů již zkatalogizovaných publikací a článků (tematický okruh: Tvorba a zpřístupňování dat v síti). [31]

Své projekty mohly přihlašovat fyzické i právnické osoby mající živnostenské oprávnění k podnikání v kultuře, včetně občanských sdruženích, a dále příspěvkové a rozpočtové organizace měst a obcí i organizace zřizované orgány státní správy. Předkládající organizace musely být veřejnou knihovnou, tzn. plnit základní knihovnické funkce a nemít nijak individuálně omezený okruh uživatelů. [31]

	1997	1998	1999
přihlášeno projektů	149	234	296
požadovaná dotace	104 200 tis. Kč	90 355 tis. Kč	81 278 tis. Kč
oceněno projektů	103	159	?
přidělená dotace	32 300 tis. Kč	34 000 tis. Kč	25 000 tis. Kč

tabulka 1 - Porovnání prvních tří ročníků RISKu [31]

Zhruba polovina finančních prostředků byla přidělena projektům žádajícím finanční dotaci v tematickém okruhu "Podpora propojení veřejných knihoven v síti". Velká část zbývajících prostředků byla věnována na tematický okruh "Prezentace dat v síti". To se týkalo především velkých knihoven, které již byly na Internet připojeny z dřívější doby a čekal je logický následný krok pod heslem: nejenom vidět do světa, ale také být ve světě viděn. Do budoucna se počítalo s tím, že jak bude postupně přibývat počet knihoven napojených do veřejné informační sítě Internet, budou se omezovat finanční prostředky podporující první tematický okruh. Finanční porovnání prvních tří ročníků RISKu uvádí tabulka 1. [31]

Čtyři roky trvající podpora programu RISK jednak umožnila pokračování řady projektů započatých v rámci CASLIN (viz následující kapitola) v Národní knihovně a jiných velkých knihovnách, jednak umožnila či alespoň podpořila vstup informačních technologií až do vesnických knihoven. Stále se však jednalo spíše o "vytváření předpokladů", investování do infrastruktury, než o přímé a výrazné zlepšení služeb veřejnosti. [13]

Program RISK skončil v roce 2000, od počátku roku 2001 byly všechny aktivity financované v rámci tohoto programu pokryty dílčími programy Veřejné informační služby knihoven (VISK). [13]

4.2 Veřejné informační služby knihoven (VISK)

V roce 2000 vláda ČR přijala řadu strategických dokumentů, mezi nimi Státní informační politiku. V jejím rámci vznikly dva podprogramy: Veřejné informační služby knihoven neboli VISK a Státní informační politika ve vzdělávání neboli EDU. VISK nahrazuje dřívější RISK - program na podporu rozvoje sítě veřejných knihoven. [13]

Zkratka	Program
VISK1	Vybudování Koordinačního centra pro rozvoj VISK v ČR (KC VISK) v NK
VISK2	Mimoškolní vzdělávání pracovníků knihoven
VISK3	Program vytváření informačních center veřejných knihoven - ICEKNI
VISK4	Digitální knihovna a archiv pro informační služby knihoven
VISK5	Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven v ČR
VISK6	Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů - Memoriae Mundi Series Bohemica
VISK7	Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupnění dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru - Kramerius
VISK8	Digitální informační zdroje - periodika (nákup licencí)
VISK9	Souborný katalog ČR - provoz

tabulka 2 – Součásti programu VISK [29]

Hlavním cílem programu VISK je inovace veřejných informačních služeb knihoven na bázi moderních informačních technologií, tedy i napojování knihoven na síť internet. Tento úkol ukládá zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb. Projekt VISK je připravován ve spolupráci Ministerstva kultury ČR, Ministerstva informatiky ČR, Národní knihovny ČR a Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR. [29]

První a zároveň nejdůležitější součástí programu VISK – VISK1 - bylo vybudování a provoz Koordinačního centra pro rozvoj VISK v ČR (KC VISK). Jeho vedení se ujal PhDr. Vít Richter z Národní knihovny ČR (dále NK)– hlavní koordinátor programu VISK. [32]

Program VISK je rozdělen na celkem devět samostatných částí (viz tabulka 2).

VISK1 - Vybudování Koordinačního centra pro rozvoj VISK v ČR

Vybudování Koordinačního centra pro rozvoj VISK v ČR je nejdůležitější součástí. Jeho úkolem je koordinace zavádění informačních technologií, meziresortní koordinace, řízení programu VISK, ale i zastupování knihoven při uzavírání hromadných smluv. [29]

VISK2 - Mimoškolní vzdělávání pracovníků knihoven

Základním cílem tohoto podprogramu je zajišťovat expertní školení specialistů a školení nových trendů v oblasti využívání ICT ve veřejných informačních službách knihoven. Zároveň má za úkol koordinovat školící akce a využívat volné kapacity pro vzdělávání vybraných skupin občanů. [29]

VISK3 - Program vytváření informačních center veřejných knihoven

Program vytváření informačních center veřejných knihoven je známý také jako ICEKNI. Hlavním cílem podprogramu VISK 3 je systematická podpora šíření a poskytování informací občanům prostřednictvím knihoven s využitím informačních technologií, zejména prostřednictvím veřejně přístupné informační sítě. V ČR jsou v současné

době přirozeným informačním centrem obcí a měst veřejné knihovny. Nejlépe právě tyto instituce mohou tedy zajistit veřejný přístup k informacím. Jsou součástí nejvýznamnější a nejširší sítě veřejných informačních služeb v ČR. Bez této sítě a jejího kompatibilního propojení s jinými sítěmi by státní informační politika nedosáhla svých cílů. Program bude podporovat připojení veřejných knihoven k síti Internetu s hlavní orientací na napojení knihoven v menších městech a obcích. V první fázi se předpokládá napojení cca 900 knihoven v obcích nad 1500 obyvatel. Realizace tohoto cíle umožní, aby cca 90 % občanů mělo dostupný Internet prostřednictvím veřejné knihovny. [33], [34]

V prvních dvou etapách jde především o napojování knihoven na internet, zkvalitňování informační infrastruktury, automatizaci knihovnických činností, souborné katalogy a zpřístupnění výstupů ze státní správy a samosprávy. Program umožňuje z hlediska organizačního, finančního, personálního a technologického postupné budování sítě informačních center veřejných knihoven podle jednotlivých typů knihoven a podle plnění jednotlivých funkcí. V neposlední řadě též umožní zpřístupnit digitální informační zdroje vytvořené či zprostředkované Národní knihovnou ČR (viz VISK 4 až VISK 7, VISK9), což významně zkvalitní služby veřejných knihoven. [34]

VISK4 - Digitální knihovna a archiv pro informační služby knihoven

Základním cílem podprogramu je vybudování, provoz a zpřístupnění všestranně funkční digitální knihovny a archivu. Tato zařízení budou zajišťovat uchování a zpřístupnění vzácných dokumentů z knihoven ČR. Digitální knihovna je průřezovým podprogramem, který umožní online zpřístupnění digitálních dokumentů produkovaných v programech VISK 5 - Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven ČR, VISK 6 - Memoriae Mundi Series Bohemica a VISK 7 – Kramerius. [29]

VISK5 - Národní program retrospektivní konverze katalogů knihoven v ČR

Retrospektivní konverze katalogů znamená převod katalogů z lístkové podoby do digitální podoby. V současné době je převeden do elektronické podoby pouze zlomek katalogů českých knihoven, což znamená, že většina jejich fondů je pro vzdálené čtenáře neviditelná. V oblasti retrospektivní konverze katalogů českých knihoven existuje hluboký rozpor mezi výzkumně-vývojovou a realizační fází. V rovině technologické patříme již řadu let ke světové špičce, v rovině realizační je postup nesmírně pomalý. Příčinou naznačeného rozporu je struktura financování. [29]

VISK6 - Národní program digitálního zpřístupnění vzácných dokumentů

Základním cílem programu je zajistit metodou digitalizace ochranu a široké zpřístupnění vzácných dokumentů knihoven a dalších sbírek tvořících důležitou součást národního kulturního dědictví. [29]

Memoriae Mundi Series Bohemica je program digitálního zpřístupnění a ochrany kulturního dědictví obsaženého v dokumentech dochovaných na teritoriu České republiky. Od svého založení Národní knihovnou ČR ve spolupráci s firmou Albertina icome Praha s.r.o. v roce 1995 se hlásí k programu UNESCO Paměť světa, pro který bylo zpracováno několik pilotních projektů, mj. první CD-ROM celého programu a první publikovaný digitalizovaný rukopis. Český datový formát DOBM vyvinutý pro Memoriae Mundi Series Bohemica byl přijat jako mezinárodní standard UNESCO pro publikace vycházející v programu Paměť světa. Program je známý v celém světě a staví na zkušenostech obou zakladatelů s digitalizací, již se společně věnují od roku 1992. V současné době je v digitální podobě zpracovaných na 400 rukopisů a další produkty. Odrážejí vzácné fondy nejen Národní knihovny ČR, ale i dalších vybraných knihoven a archivů. [34]

VISK7 - Národní program mikrofilmování a digitálního zpřístupnění dokumentů ohrožených degradací kyselého papíru – Kramerius

Knižní dokumenty tištěné na kyselý dřevitý papír dnes představují nejvážnější problém v oblasti konzervace knižních sbírek. Program využívá technologii ochranného mikrofilmování nebo hybridní technologii reformátování, založenou na mikrofilmování dokumentu a následné digitalizaci mikrofilmu. [29]

VISK8 - Digitální informační zdroje - periodika (nákup licencí)

VISK8 představuje program optimalizace dostupnosti informačních zdrojů pro potřeby vzdělávání a celoživotního vzdělávání, profesní činnosti, podnikání a dalších společenských aktivit bude systematicky a koordinovaně zajišťovat relativní úplnost zdrojové báze pro uvedené účely a zároveň umožní efektivní zhodnocení finančních prostředků vynaložených na jejich nákup. Program umožní spolupráci knihoven podpořenou moderními informačními technologiemi pro vyhledávání a zpřístupňování elektronických informačních zdrojů a finančně výhodný nákup licencí pro jejich využívání. Zabezpečí pohotový a úplný výběr plných textů vybraných informačních zdrojů z domácích i světových pramenů. [34]

VISK8 je rozdělen na dvě části: VISK8A Informační zdroje a VISK8B Jednotná informační brána. [32]

VISK9 - Souborný katalog ČR – rozvoj a provoz

VISK9 - Souborný katalog ČR – rozvoj a provoz. Základní úlohou souborného katalogu ČR je shromažďovat, zpracovávat a zpřístupňovat na Internetu informace o všech typech dokumentů v knihovnách České republiky a vytvořit předpoklady k poskytování kvalitních služeb pro veřejné knihovny v celostátním měřítku. Souborný katalog provozuje Národní knihovna ČR. [29]

4.3 Projekt internetizace knihoven (PIK)

Projekt internetizace knihoven (PIK) vznikl na základě usnesení vlády - úkolu pro Ministerstvo informatiky (dále MI) k plnění cílů Státní informační a komunikační politiky ČR - eČesko 2006. Cílem projektu je připojení všech knihoven evidovaných dle knihovního zákona do konce roku 2006 (později došlo k novelizaci knihovního zákona s termínem do konce roku 2007, ale ještě v roce 2009 nejsou všechny knihovny, přihlášené do projektu, k internetu připojené). V roce 2004 začalo MI realizovat připojení první skupiny 360 knihoven jako pilotní část PIK. Do konce roku 2004 bylo připojením k internetu s přenosovou kapacitou 64 kbit/s v rámci KI ISVS vybaveno 730 knihoven. Připojení těchto knihoven bylo realizováno v rámci dotačního programu Ministerstva kultury Veřejné informační služby knihoven (VISK), konkrétně VISK3. Od počátku roku 2005 probíhalo připojování knihoven pouze prostřednictvím Ministerstva informatiky v rámci Projektu internetizace knihoven (PIK). Knihovny byly připojovány k internetu rychlostí 512/128 kbit/s s agregací 1:20. U knihoven, které byly připojeny v roce 2004, proběhla postupně migrace na tuto rychlost, podle technických možností v konkrétních lokalitách. K 15. srpnu 2006 bylo v rámci projektu PIK zrealizováno připojení celkem 2443 knihoven. V té době bylo do projektu přihlášeno již 3228 knihoven z celkového počtu 6087 evidovaných knihoven. Uzávěrka II. etapy 2006 byla 30. června 2006. [35], [36], [37], [38]

Koncepce Projektu internetizace knihoven

V letech 1997-2002 byl program VISK financován z rozpočtu Ministerstva kultury. K 1. 1. 2003 vzniklo Ministerstvo informatiky. Podle § 4, odst. 1, písmo k) zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy, MI *koordinuje a vytváří Podmínky pro činnost veřejné správy prostřednictvím veřejných informačních systémů, včetně dálkového přístupu*. Následkem jednání mezi MI a Ministerstvem kultury (dále MK) došlo k dohodě o přenesení odpovědnosti za danou oblast na MI (za obsahové spolupráce MK). Velkým přínosem pro knihovny je

podíl státu na financování internetové konektivity a úhrada paušálních poplatků spolu se souvisejícími zárukami servisu. [39]

Pouze dva podprogramy VISK přímo souvisejí s koncepcí PIK. VISK 1 (Koordinační centrum programu VISK) zajišťuje odborné, organizační a koordinační činnosti související s realizací programu VISK a VISK 3 (Informační centra veřejných knihoven), který mimo jiné podporuje zavádění Internetu do knihoven. Do roku 2002 bylo připojeno na Internet celkem 1300 knihoven. Připojením tohoto počtu knihoven bylo dosaženo stavu, kdy celkem 74 % obyvatel žije v obci, kde knihovna nabízí veřejnou internetovou stanici s kvalifikovanou asistencí. [39]

Koncepce Projektů internetizace knihoven respektuje následující výchozí podmínky:

- navazuje na program VISK a rozvíjí veškeré investice do něho vložené;
- využívá znalostí a ověřených postupů, uplatněných při budování již dnes funkčních knihovnických systémů;
- má za cíl využít návaznost na spolupráci mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT) a MK o efektivním využití již vybudované informační a komunikační infrastruktury v rámci Projektu III SIPVZ;
- vyžaduje úzkou spolupráci a koordinaci mezi MK a MI při zapojení knihoven do IVS;
- vychází z podmínek stanovených v návaznosti na usnesení vlády ČR ze dne 25. 7. 2001 č. 789 a na uzavřenou Rámcovou smlouvu o poskytování služeb Komunikační infrastruktury informačních systémů veřejné správy (KI ISVS) mezi státem (MI) a společností ČESKÝ TELECOM, a. s. a z ní vycházející Základní prováděcí smlouvy. [39]

Z hlediska realizace lze návrh koncepce PIK rozdělit na tři spolu související části:

1) Zajištění služeb internetové konektivity knihoven

Účast státu na Projektu IK spočívá v zajištění a úhradě internetového připojení včetně souvisejících poplatků v následujících letech. Internetová konektivita je pouze částí celkového řešení. Pokud mají být naplněny cíle uvedené v předchozí části materiálu, je nutné v jednotlivých knihovnách zajistit koncová zařízení, určená pro potřeby návštěvníků knihoven.

2) Zajištění koncových zařízení v knihovnách

a) vybavení knihovny výpočetní technikou prostřednictvím pronájmu

b) vybavení knihovny výpočetní technikou prostřednictvím nákupu

3) Zajištění poradního a kontrolního orgánu pro bezpečný průběh realizace

V rámci přípravy a realizace Projektu IK bude ustanovena rada složená z odborné veřejnosti (knihovníků a informačních pracovníků) a zástupců MK, MI a MŠMT, která bude v průběhu přípravy a realizace Projektu IK fungovat jako iniciativní poradní orgán a minimalizovat možná rizika. [39]

Stav internetizace knihoven v roce 2004

V České republice působilo 6 133 veřejných knihoven zřizovaných převážně obcemi, 5 782 školních knihoven, 93 vysokoškolských knihoven, 43 knihoven Akademie věd ČR, 221 knihoven zdravotnických zařízení a stovky dalších specializovaných knihoven různých organizací a firem, včetně soukromých subjektů. Celkem v této oblasti pracovalo cca 4 000 profesionálních a mnoho dobrovolných knihovníků, včetně učitelů zaměstnaných ve školních knihovnách. Podle údajů Koordinačního centra programu VISK bylo v roce 2003 k Internetu připojeno téměř 1700 veřejných knihoven, což tvořilo 27 % z celkového množství. S výjimkou knihoven ve větších městech bylo běžně používáno připojení pomocí komutované linky a kvalita připojení byla proto velmi

nížká. Proces připojování knihoven se dostal do obtížné fáze, kdy mělo být připojeno velké množství knihoven v malých obcích s nedostatečnou infrastrukturou a slabým ekonomickým a technickým zázemím. V cca 4 500 menších obcích, kde knihovna neměla veřejný Internet, žilo více než 25 % obyvatel ČR. Tato skupina obyvatel byla výrazně znevýhodněna oproti obyvatelům větších měst. Rozšíření veřejného Internetu do malých obcích by výrazně přispělo k odstranění tohoto hendikepu a vytvořilo by předpoklad pro ekonomický i sociální rozvoj venkova. V letech 1998-1999 bylo na tuto oblast vyčleněno z Programu rozvoje informační sítě veřejných knihoven celkem 66 milionů korun, v letech 2000-2002 bylo prostřednictvím programu VISK investováno celkem 196 milionů Kč. [39]

K 15. srpnu 2004 bylo v evidenci knihoven vedené MK dle knihovního zákona 6003 knihoven. K 30. červnu 2004 bylo připojením k internetu s přenosovou kapacitou 64 kbit/s v rámci KI ISVS vybaveno 365 knihoven. Dalších 705 knihoven bylo připojeno prostřednictvím KI ISVS do konce roku 2004. Připojení těchto knihoven bylo realizováno v rámci dotačního programu VISK, konkrétně VISK3. Stav vybavení knihoven informačními a komunikačními technologiemi (dále ICT) a potencionální zájem provozovatelů knihoven o připojení byl zjištěn průzkumem, který provedlo MK v průběhu března 2004. Pro účely tohoto projektu se počítalo s připojením dalších 4000 knihoven do konce roku 2006. Tento počet zahrnoval i určité procento již připojených knihoven, u nichž se dalo očekávat, že využijí možnosti dotace a požádají o připojení v rámci PIK. [40]

Realizace Projektu

Vzhledem k celkovému počtu a požadovanému termínu dokončení instalace přípojek k 31. 12. 2006 byla realizace projektu rozdělena do 3 částí.

První část projektu se týkala přípravných prací, tj. vypracování projektové dokumentace, dokumentace stanovující podmínky účasti v projektu a případné změny nařízení vlády č. 288/2002 Sb.

Druhou část projektu tvořila realizace přípojek. Tato část projektu začala vyhlášením dotačního řízení pro rok 2005 a pokračovala shromážděním žádostí o účast v projektu, rozhodnutím o účasti, vyrozuměním o účasti v projektu a realizací přípojky.

Třetí částí projektu - provoz přípojek v období 3 let po zřízení. V této části projektu byl ošetřen standardní provoz, změnová řízení pro úpravu služeb, případné zrušení služby, kontrola odebíraných služeb a následné fakturace, úhrada služeb a průběžné zprávy o stavu projektu.

Plánovaný konec projektu je v průběhu roku 2009, kdy končí úhrada 100% nákladů za provoz naposled zřízených přípojek. [40]

Při realizaci projektu se předpokládala těsná spolupráce s krajskými knihovnami a knihovnami pověřenými výkonem regionálních funkcí knihoven, které zajistily rozšíření informací o projektu mezi provozovateli knihoven svého regionu a poskytly konzultace k problematice provozu veřejné internetové stanice. V návaznosti na realizaci projektu byla zajištěna nabídka školení pro pracovníky nově připojovaných knihoven v práci s informačními technologiemi v rozsahu ECDL. Školení zajistila vzdělávací centra krajských knihoven zřízená a provozovaná v rámci programu VISK. [40]

V rámci projektu bylo plánováno zřízení 4000 nových přípojek; 2000 nových přípojek v roce 2005 a 2000 nových přípojek v roce 2006. Současně bylo hrazeno 100% nákladů za provoz přípojek v dalších 36 měsících po jejich zřízení. V letech 2007 - 2009 neměly být zřízeny žádné nové přípojky, ovšem z technických důvodů se tento předpoklad nenaplnil. K ukončení projektu mělo dojít po skončení posledního 3letého cyklu financování, tj. v průběhu roku 2009, ovšem projekt byl prodloužen schválením dalšího postupu financování provozu přípojek. [40]

Celý projekt byl organizačně zajišťován pracovníky MI. MI vyhlášovalo dotační řízení, zajišťovalo příjem a zpracování žádostí o účast v projektu, vyrozumění žadatele o rozhodnutí o účasti, sestavení seznamů a objednávek pro Poskytovatele, zdokumentování zřizování

jednotlivých přípojek, kontrolu provozu, kontrolu správnosti faktur a jejich úhradu. Tento projekt v plném rozsahu nahradil Variantu A dotačního titulu MK VISK3. Pro zajištění projektu byli vyčleněni 4 pracovníci na plný úvazek. [40]

Státní informační a komunikační politika považuje za jednu z priorit informační vzdělanost a PIK je jeden z realizačních projektů státní politiky v této oblasti, proto MI považovalo realizaci PIK za prioritu jak ve věcné oblasti, tak i z hlediska financování. Plánovaný celkový počet nově realizovaných přípojek byl 4000 ks, celkový počet provozovaných přípojek 5070.

Finanční náročnost po jednotlivých letech uvádí následující tabulka 3:

rok	2005	2006	2007	2008	2009
finanční náročnost	66 923 220 Kč	122 615 220 Kč	131 015 430 Kč	83 538 000 Kč	27 846 000 Kč

tabulka 3 - Rozpočet PIK [40]

Celková finanční náročnost projektu je 431 938 tis. Kč. [40]

Stav realizace PIK v roce 2006

Při jednání se zástupci Českého Telecomu dne 16.5.2006 o pokračování Projektu internetizace knihoven bylo konstatováno:

- Český Telecom v současné době významně investuje do rozvoje své pevné sítě. Předpokládá se, že do konce září 2006 bude 98% populace žít v místě, kde bude dostupný vysokorychlostní internet prostřednictvím ADSL.
- Do konce roku by měly být všechny knihovny zapojené do PIK (zatím cca 3000 knihoven) připojeny pomocí technologie ADSL. Tam, kde i potom nebude ADSL dostupné, bude knihovna připojena přes satelit nebo jinou technologií.
- Knihovny připojované po 1. červnu 2006 budou již připojovány rychlosti 2 Mbit/s (dosud 512 kbit/s). Všem ostatním bude rychlost také postupně navýšena v závislosti na rozvoji pevné sítě.

- Přepojování na technologii ADSL a navyšování rychlosti bude prováděno automaticky v závislosti na rozvoji pevné sítě. Knihovny nemusí o nic žádat. [32]

Do PIK bylo koncem roku 2006 zapojeno 3214 knihoven, z toho 70% vysokorychlostním připojením, 127 knihoven přes satelit.

2007 - dosud

Projekt PIK v roce 2007 pokračoval podle usnesení vlády č. 1032 z 30.8.2006 s tím, že jeho realizace zůstává v působnosti Ministerstva informatiky. Koncem roku 2006 bylo přijato 122 nových žádostí knihoven o připojení, jejich realizace byla stanovena na konec 1. čtvrtletí 2007. Rok 2007 byl posledním rokem, kdy si knihovny mohly požádat o připojení k internetu, které mělo být hrazeno ze státního rozpočtu do roku 2009. Vláda si trvale uvědomuje význam informační gramotnosti a proto rozhodla o pokračování PIK do roku 2015. Záměrem je trvalá úhrada provozu připojení knihoven, která bude probíhat v plné výši ze státního rozpočtu. Všechny knihovny měly být připojeny do 31. prosince 2007, ovšem tento termín se nepodařilo splnit. Cílová rychlost připojení by měla do budoucna činit 10 MBit/sec. V průběhu podzimu 2007 proběhl v řadě knihoven přechod s ISDN linek na ADSL s rychlostí 2 Mbit/s. Poskytovatelem připojení se stala Telefónica O2 Czech Republic, as. [33], [32]

Po zrušení Ministerstva informatiky byla správa Projektu internetizace knihoven převedena pod Ministerstvo vnitra ČR. V rozsáhlém záběru činností, které ministerstvo zajišťuje, však PIK zapadl do pozadí. V kombinaci s hospodářskou krizí se odborná veřejnost obává o další osud financování projektu. Nejistota ohrožuje více než 3 500 knihoven, které jsou do projektu zapojeny. Smlouvy o konektivitě jsou uzavřeny do konce roku 2009 a v současné době je vybírán nový provider. Dle sdělení Ministerstva vnitra (dále MV) bude pokračovat připojování knihoven, které se do PIK přihlásily v roce 2007 a dosud nebyly připojeny. [28]

5 Internet v knihovnách

Pouze knihovníci rádi hledají, všichni
ostatní rádi nacházejí.

Roy Tennant

Hlavní funkcí informační instituce a cílem informačního systému je uspokojování informačních potřeb uživatelů. K tomu, aby tato funkce mohla být efektivně plněna, je potřeba, aby existovala dobře fungující, pružně reagující informační instituce, a na druhé straně uživatel, který bude umět nabízené služby využívat. [30]

Jedním z důvodů popularity internetu je to, že koncový uživatel může využívat jeho zdroje a nemusí mít zvláštní odbornou kvalifikaci. Síla není jen v samotném internetu, ale spočívá v neposlední řadě v zaměření se na uživatele, a to doslova už ne uživatelsky přátelským rozhraním, ale v některých případech „uživatelsky přítulným“. [6], [9]

5.1 Historie knihoven

Člověk již nejméně 5 000 let ukládá své zkušenosti a znalosti pomocí písma do knih a jiných dokumentů, aby dosažené poznání uchoval a šířil. V tomto smyslu představují knihy a jiné dokumenty určité stopy vývoje člověka. Společenská funkce uchovávat zaznamenané zkušenosti, poznatky a myšlenky pomocí člověkem vytvořených dokumentů, a také sbírek těchto dokumentů – archivů a knihoven – za účelem opětovného využití již zaznamenaného, je pro vývoj člověka jednou z nejdůležitějších. Písmo, kniha, dokument vůbec a hlavně sbírky dokumentů – archivy a knihovny – se staly do jisté míry zárukou kontinuity vývoje lidské společnosti. [15]

Nevíme přesně, kdy člověk vytvořil písmo, ale jeho počátky datujeme do doby někdy před 5 000 lety. Předcházela mu řada předstupňů tzv. sdělovacích a zapamatovacích předmětů. Umění číst

a psát bylo po tisíciletí výlučnou záležitostí velmi úzkých vrstev společnosti. [15]

Definovat knihovnu je obtížné, neboť už samotný pojem kniha má velmi široký rozsah, můžeme do něj zahrnout hliněné mezopotámské tabulky, egyptské papyrusové knihy, středověký pergamenový kodex, stejně jako současnou knihu papírovou. Jediným relativně pevným bodem v definici knihovny je uspořádanost knihovního fondu jako souboru zaznamenaného poznání, což znamená, že musí existovat i přístupové cesty k tomuto fondu v podobě tradičních nebo počítačových katalogů, anebo přímý přístup k fondům, které pak musejí být věcně uspořádány. [15]

Wikipedie uvádí: *Knihovna je instituce sloužící primárně ke zpřístupnění knihovních jednotek veřejnosti. Moderní knihovny přitom svému návštěvníkovi (čtenáři) neposkytují pouze služby spojené s knihami či periodiky, ale nabízejí také další informační media a prostředky, jako jsou různé datové nosiče či počítačové sítě, především pak přístup na Internet.* [42]

Ve své minulosti pokládaly knihovny za hlavní smysl své existence tvorbu knihovních fondů, jejich pořádání a zpracování; služby byly často okrajovou záležitostí v celkovém významu kladeném na ostatní činnosti knihoven. Vývoj knihoven a zejména tlak společnosti a jejích informačních a kulturních potřeb mění toto pojetí a dnes je již zcela zřejmé, že je to především oblast služeb, v níž se realizuje společenské poslání informačních institucí. Z charakteristiky informačních služeb plyne, že se jedná o cílevědomé a organizované zpřístupňování pramenů a informací uživatelům. V systému informačních institucí tvoří informační služby – vedle akvizice, zpracování a uložení pramenů a informací – závěrečnou fázi informačního procesu. [30]

Smyslem a posláním každé informační instituce je zpřístupňovat lidské poznání obsažené nejen v informačních pramenech jejích fondů, ale i fondů jiných informačních institucí. Jak uvádí J. Cejpek, informace

uložené v dokumentech knihoven jsou pouze informacemi potenciálními, které se mohou i nemusejí stát zdrojem poznání. [30], [43]

5.2 Výhody a nevýhody zavedení internetu do knihoven

Není pochyb o tom, že připojení knihovny k internetové síti je dnes nezbytností. Přináší to celou řadu výhod, nevýhody jsou v porovnání s přínosem téměř zanedbatelné a jsou spojeny hlavně se zaváděním internetu.

Výhody:

- Internet je zdrojem informací pro referenční služby, neboť poskytuje světový materiál pro získávání informací.
- Internet je nástroj pro akvizici – dokumenty lze nakupovat v elektronických knihkupectvích, časopisy jsou přístupné v plnotextové formě.
- Internet může být nástrojem pro profesionální rozvoj knihovníků. Knihovník může užívat email pro korespondenci s kolegy nebo v rámci společností, v kterých je členem. Může se účastnit diskusí a konferencí k problémům, které se týkají jeho profese, nebo vzdělávacích akcí pořádaných v prostředí internetu.
- Sdílené souborné katalogy velmi zjednodušují zpracování přírůstků knihovního fondu a zároveň meziknihovní výpůjční služby.
- Online katalogy knihoven usnadňují čtenářům orientaci ve fondech knihovny a zvyšují jejich využití.
- Webové stránky může knihovna využít nejen ke své propagaci, ale také k nabízení poskytovaných služeb (viz kapitola 6).
- Online připojení významným způsobem usnadňuje také agendu výpůjčních služeb, umožňuje rychlou a v podstatě bezplatnou vzájemnou komunikaci knihovny a čtenářů.

- Internet umožňuje vydávání vlastních elektronických časopisů obsahujících informace z knihovny, regionální informace, aktuality z oboru, atd.
- Společenské sítě typu Facebook, případně virtuální realita Second Life, umožňují dříve zcela netušené možnosti propagace a služeb knihovny. [44]

Nevýhody:

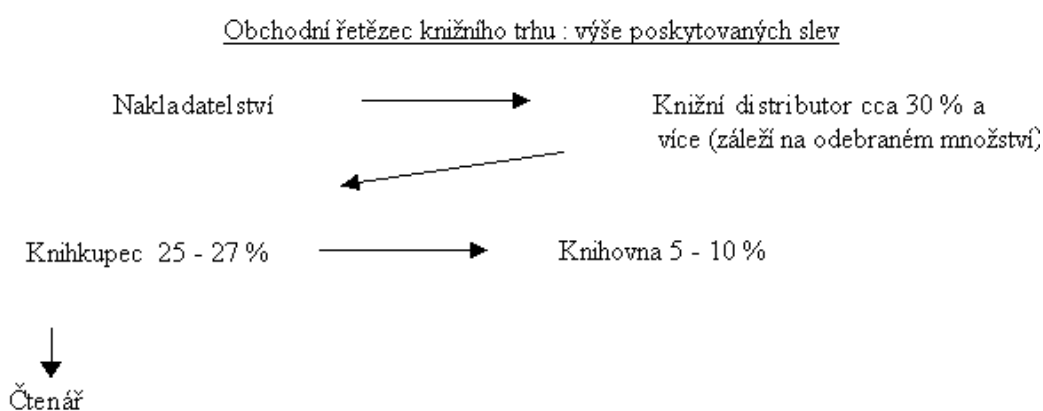
- Cena. Jestliže knihovna nevládní počítač, musí ho koupit a k tomu také software a připojení k internetu.
- Čas. Zavádění nových technologií vyžaduje určitý čas, stejně jako digitalizace nebo konverze evidence knihovnických fondů. Jestliže bude fond nově číslován nebo označován čárovým kódem, bude nutné i přeznačit knihovní fond.
- Prostor. Knihovnám někdy chybí dostatek prostoru pro zřízení samostatného informačního pracoviště.
- Školení. Práce s Internetem vyžaduje školení a zcvik. Klesne produktivita práce a i kurzy se musí platit.
- Osobní versus profesionální využívání. Pokud nemá knihovna jasně stanovená pravidla pro užívání Internetu v knihovně, mohou zaměstnanci vstup do Internetu užívat pro aktivity, která nejsou v náplni jejich práce nebo k vyřizování osobní korespondence.
- Cenzura. Ne všechno v Internetu je vhodné pro veřejné šíření. Je potřeba dbát především na ochranu dětských čtenářů.
- Narušení knihovnického systému. Když bude veřejnosti dán přístup k počítačům knihovny, přibude další problém - náhodné nebo úmyslné zavirování počítače nebo neoprávněný přístup k osobním údajům uživatelů.
- Využitelnost staršími lidmi. Někteří lidé stále upřednostňují klasický přístup, elektronické komunikaci se brání. Platí to nejen

o čtenářích, ale mohlo by se to týkat také některých pracovníků knihoven. [44]

5.2.1 Akvizice prostřednictvím internetu

Akvizice knihovního fondu prostřednictvím internetu umožňuje šetřit peníze a čas a dává přístup k mnohem širší nabídce literatury.

Na níže uvedeném grafu je náčrt modelu knižního trhu. Cesta knihy od nakladatele ke knihovně vede přes dva mezičlánky: knižního distributora a knihkupce.

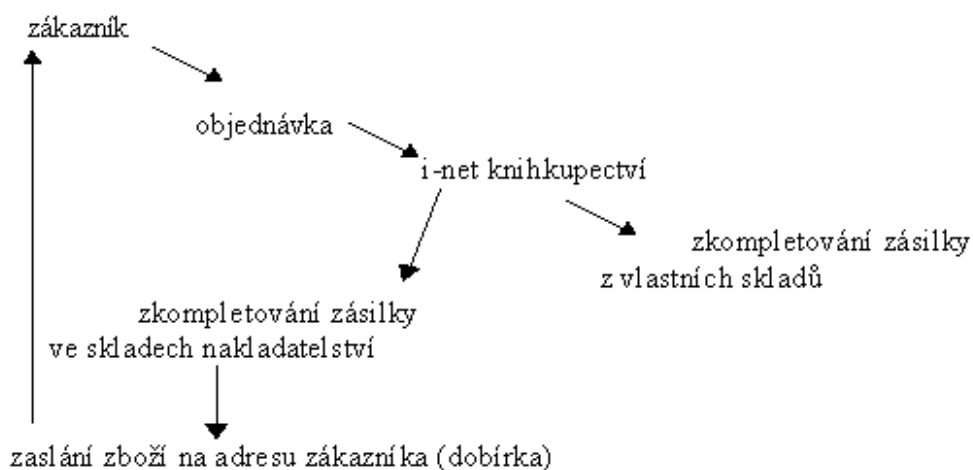
obrázek 4 – Schéma knižního trhu [45]

Z obrázku (obrázek 4) je patrné, že kniha může stát méně, pokud vynecháme mezičlánky - tj. knižního distributora a knihkupce. Úspora takto může řádově činit (dle výše odběru a dalších podmínek) cca 25 - 27 %. Některá nakladatelství poskytují slevy i knihovnám. Toto řešení však má určitá úskalí - přináší skryté náklady (dobírky, cestovní náklady při osobním odběru apod.), proces akvizice je rozdroben na jednotlivé nakladatele a dodání trvá delší dobu. Jinou možností je nákup v internetovém knihkupectví (obrázek 5). [45]

Internetové knihkupectví nemá prodejní a skladovací prostory, tím pádem odpadají všechny náklady s nimi související, jako je nájem, elektřina, vytápění atd. Díky tomu nabízejí všichni prodejci nižší ceny než běžná kamenná knihkupectví. I zde musíme počítat s náklady ve formě poštovného, které ale někteří prodejci při objednávce nad určitý obnos neúčtují. Druhým značným přínosem je šíře sortimentu

a nezanedbatelnou výhodou je také pohodlí celého nákupu. Nemusíte udělat ani krok a můžete ušetřit čas zaměstnanců nebo svůj vlastní. Celá transakce se odehrává za pomoci příjemných grafických rozhraní a nákup je tak jednoduchý, že jej může zvládnout i malé dítě. [45]

Funkční schéma internetového knihkupectví

obrázek 5 – Schéma nákupu v internetovém knihkupectví [45]

5.2.2 Knihovnické konference a vzdělávání

Internet v knihovnách je využíván i pro elektronické konference (kde každý účastník může zaslat své příspěvky na adresu konference a ty jsou dále rozeslány všem jejím dalším účastníkům), tedy pro informovanost a vzdělávání knihovníků i mimo velká centra. Nejrozšířenější a patrně i nejstarší elektronickou konferencí je KNIHOVNA, členům Svazu knihovníků a informačních pracovníků (dále SKIP) slouží Konference SKIP a existuje celá řada různých konferencí pestrého zaměření. [46]

Zavedení internetu do knihoven umožnilo českým knihovnám zapojit se do odborných diskusních konferencí na internetu, takže získávají nejnovější informace z metodických center – např. Státní vědecké knihovny v Hradci Králové a Národní knihovny ČR, a mohou se tak aktivně zapojit připomínkováním důležitých odborných, koncepčních i legislativních materiálů, např. vznikajícího knihovního zákona. Díky zapojení do odborné konference získávají v reálném čase nejnovější

verze připravovaných materiálů. Prostřednictvím konferencí se také diskutují odborné problémy, inzerují vzdělávací akce (včetně možnosti interaktivního elektronického přihlašování), nabízejí vyřazené fondy i vybavení, volná místa apod. [47]

Příklady konferencí:

AKM

Sdružuje pracovníky z oblasti archivů, knihoven, muzeí, památkové péče, veřejné správy, výzkumu a vývoje a další zájemce o využití informačních technologií pro ochranu a zpřístupnění kulturního a vědeckého dědictví.

BIBLIO

Konference obsahující diskusní skupiny týkající se především uživatelů knihovního systému LANius.

DRTINA

Konference členů i nečlenů Klubu školních knihoven SKIP.

INFOZDROJE.CZ

Moderovaný distribuční seznam společnosti Albertina icome Praha s cílem usnadnit orientaci v placených informačních zdrojích.

KATPOL

Příspěvky k tématu katalogizační politiky, mezinárodních standardů a jejich aplikaci v českých knihovnách. Informace o nových problémech řešených v bázi Dotazy ke katalogizaci a materiálech vystavovaných na webové stránce NK ČR.

KNIHOVNA

Konference je určena všem pracovníkům knihoven a informačních institucí. [48]

SUAleph (Sdružení uživatelů systému Aleph)

SUAleph je sdružení volné, otevřené a bez nároků na finanční příspěvek. Je založené na zájmu všech, kteří se budou chtít aktivně

zapojit do spolupráce při implementaci a rozvíjení integrovaného knihovnického systému Aleph (Izrael). Sdružení bylo založeno na jaře 1996 a základní platformou komunikace jsou elektronická konference SUAleph a WWW stránky sdružení. Do konference se může přihlásit každý, kdo systém Aleph provozuje nebo se o něj zajímá, tedy i knihovny, které využívají jiný automatizovaný knihovnický systém, protože jejich aktivní účast může být užitečná pro obě strany. Konference SUAleph vznikla především proto, aby knihovny mohly společně řešit problémy s knihovnickým systémem Aleph – mohou si vzájemně poskytovat informace, zkušenosti a řešit případné problémy. [49]

Vedle již zmíněných konferencí je možné internet používat k pořádání různých vzdělávacích akcí, např. formou online kurzů. Velký podíl na vzdělávání pracovníků knihoven a dalších informačních institucí má NK, která na adrese <http://knihovnam.nkp.cz> provozuje portál Knihovnického institutu NK ČR s názvem Informace pro knihovny.

5.2.3 Další možnosti finančních úspor

Internet knihovníkům umožňuje rychlou a pružnou komunikaci jak mezi jednotlivými knihovnami, tak mezi knihovnou a uživatelem. K hojně využívaným prostředkům Internetu patří **elektronická pošta** (email). V knihovnách se využívá především pro:

- korespondenci
- zasílání vlastních souborů a textů
- meziknihovní výpůjční služby
- adresného rozšiřování informací (Selective Dissemination of Information)
- elektronické zpřístupňování dokumentů (Electronic Document Delivery) [50]

Při komunikaci se čtenáři se elektronická pošta nejvíce využívá v souvislosti s výpůjčním protokolem - emailem můžeme rozesílat

upomínky (urgenční agenda), oznámení o vrácených rezervovaných titulech apod. Můžeme také čtenáře upozorňovat např. na změnu otevírací doby, zasílat jim seznamy novinek, pokud si o to požádají, avíza o chystaných akcích knihovny, atd. Srovnáme-li cenu klasické poštovní zásilky s takřka nulovou cenou za posláni emailu a vynásobíme počtem denně odesílaných zpráv, dojdeme k velké úspoře finančních prostředků, které je díky internetu možné věnovat na další rozvoj knihovny.

Další možností, jak šetřit finanční prostředky knihovny je internetová telefonie. Základním principem této služby je volání z počítače (pomocí zvukové karty, mikrofonu a sluchátek, případně reproduktorů) přes internet na další počítač, případně i na jiný telefonní přístroj. Telefonní hovor putuje internetem v digitální podobě prostřednictvím protokolu IP do cílového místa, kde jej telefonní ústředna převede do lokální telefonní sítě. Nejznámějším programem, který je pro tuto službu používán je Skype. Nejmodernější telekomunikační technologie přináší obrovské zvýšení přenosových rychlostí, takže je nyní možné přenášet nejen zvuk, ale i obraz, tedy využívat možnosti videotelefonování, případně též videokonferencí. Nejvýraznějších úspor je možné dosáhnout v rámci meziměstských a především mezinárodních hovorů. [1]

5.2.4 Možnost vlastní publikační činnosti

Prostřednictvím internetu, konkrétně webových stránek má knihovna možnost vydávat vlastní elektronických časopisů, bulletinů nebo věstníky obsahující informace z knihovny (například seznamy či recenze knižních novinek, programy akcí pořádaných knihovnou, změny výpůjční doby, apod.), regionální informace, aktuality z oboru, atd. Příkladem může být Knihovnický zpravodaj Vysočina publikovaný Krajskou knihovnou Vysočiny v Havlíčkově Brodě (dostupný na <http://kzv.kkvysociny.cz>) nebo čtvrtletník Vědecké knihovny v Olomouci Knihovní obzor (<http://www.vkol.cz/cs/dokumenty/knihovni-obzor>).

5.2.5 Second Life a Facebook

Second Life (dále SL) je trojrozměrný virtuální svět, platforma ke komunikaci, vizualizaci a sdílení informací. Je to celosvětový portál, který v roce 2003 vyvinula společnost Linden Lab v San Franciscu. Jeho obyvatelem je avatar - člověk ve virtuálním světě. Měnou jsou tzv. Linden dolary, což je místní virtuální měna potřebná při obchodování. Směňují se za skutečné reálné peníze, přičemž směna je možná oboustranně, v SL je možné virtuální peníze nejen utrácet, ale také vydělávat. [51]

Prostředí SL je zajímavé z marketingového hlediska, láká malé firmy i nadnárodní společnosti, přitahuje ale i zájemce z akademické a informační sféry. Vznikají tak univerzity, muzea či knihovny. Některé univerzity využívají streamování videa a ve virtuálních aulách pořádají reálné přednášky. Knihovny zase nabízejí přístup do svých katalogů, umožňují rezervace a objednávky meziknihovní výpůjční služby (dále MVS). [51]

V roce 2007 vzniklo v SL české a slovenské město BOHEMIA, které čítá nad 60 000 uživatelů mluvících česky a slovensky. V roce 2008 zakoupila Regionální knihovna Karviná (dále RKK) parcelu a vybudovala virtuální knihovnu, která zahájila svou činnost k 1. 7. 2008. [51]

RKK ve virtuálním světě nabízí velmi zajímavé funkce a knihovnicko – informační služby, pořádá virtuální konference, provozuje informační servis RKK: Městský informační systém, Infoservis pro podnikatele. Zajišťuje elektronickou MVS, provozuje antikvariát (internetový prodej knih), poskytuje online konzultace, vydává časopis SOVA, připravuje se 3D katalog (kromě bibliografických údajů budou také přístupny obsahy, úryvky a náhledy obálek) a čtenářský klub. Knihovna zaznamenala nárůst virtuálních uživatelů o více než 5 300. [51]

Obdobně přitažlivý je Facebook. Je to jedna ze sociálních sítí, která si získala oblibu napříč celým spektrem společnosti po celém světě.

Nabízí možnost propagovat prakticky cokoliv, tak proč jí nevyužít v zájmu knihovny.

5.3 Přínos online dostupnosti katalogů knihoven

Vedle používání elektronické pošty bylo vystavení katalogů knihovnických fondů na internetu asi tím prvním, co začaly knihovny v souvislosti s konektivitou používat. Tím, jaké výhody to přineslo čtenářům, se budu zabývat v následující kapitole. V této se chci zaměřit na to, co online dostupné katalogy přinesly knihovnám.

Dle TDKIV je veřejně dostupný online katalog (Online Public Access Catalogue, dále OPAC) „určený uživatelům knihovny. Kromě vlastního vyhledávání záznamů dokumentů obvykle také zpřístupňuje řadu dalších služeb, např. umožňuje správu uživatelského konta, přístup k dalším informačním zdrojům apod.“. [3]

Online katalogy se využívají hlavně pro ověřování bibliografických údajů, k rešerším a k ověření lokace dokumentů pro účely meziknihovní i mezinárodní meziknihovní výpůjční služby [50]

Meziknihovní výpůjční služby (dále MVS) představují jednu ze základních složek kooperace mezi knihovnami a ostatními informačními institucemi při zajišťování pohotového a rovnoprávného přístupu uživatelů k informacím a dokumentům. Jsou nejdůležitější součástí realizace programu Univerzální dostupnosti publikací (Universal Availability of Publications – dále UAP) přijatého organizací UNESCO v roce 1982. Základní myšlenkou UAP je, že všechny publikované informace, bez ohledu na to, kdy a kde byly zveřejněny, by měly být přístupné každému čtenáři bez ohledu nato, kde a kdy o ně požádá. [30]

Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby (dále MMVS) navazují na meziknihovní výpůjční služby uvnitř státu. Umožňují uživateli vypůjčit si požadovaný informační pramen, který se v daném státu nenachází. MMVS je organizována pod záštitou stálého výboru Mezinárodní federace knihovnických asociací a institucí (International Federation of Library Association, dále IFLA) pro mezinárodní výpůjční

službu a řídí se zásadami MMVS, které zavazují knihovny k vzájemným službám a upravují způsob poskytování těchto služeb. Tato pravidla vyšla poprvé v roce 1954 a byla několikrát revidována a aktualizována. [30]

Na www stránkách vystavují knihovny své katalogy s možností elektronického vyhledávání informačních pramenů ve fondu knihovny podle autora, názvu či klíčových slov, s možností elektronického zamlouvání, objednávání pomocí elektronické meziknihovní výpůjční služby z jiných knihoven (<http://www.mvs.cz>) nebo s možností využívání elektronických souborných katalogů vystavených na Internetu (SKAT, Caslin atd. – viz dále), ať už při vyhledávání požadovaných dokumentů, které nemá knihovna ve svém fondu, či pro účely přebírání bibliografických záznamů již zpracovaných jinými knihovnami. [47]

Aby ale bylo možné využívat katalogy jiných knihoven provozované na různých platformách, ať už hardwarových nebo softwarových, je nutné dodržovat určité standardy, které vzájemnou komunikaci umožňují.

V první řadě je to formát dat. V současnosti používané formáty mají základ ve formátu MARC (MACHine Readable Cataloging, dále MARC) vyvinutého v Kongresové knihovně USA v roce 1966. Na jeho vzniku se podílela Henriette Avramová která řešila problém konvertování katalogizačních záznamů do podoby zpracovatelné prostřednictvím počítačů. MARC byl modifikován do celé řady verzí (u nás např. často používaný UNIMARC), dnes převažuje verze MARC21.

Aby byla umožněna komunikace mezi různorodými knihovnickými systémy byl zaveden protokol Z39.50 – je to přenosový protokol, který umožní prohlížet katalogy jiných knihoven. Protokol je součástí automatizovaných knihovnických systémů. [44]

K tomu, abychom problémy Z39.50 pochopili, musíme dobře chápat datové toky celého procesu vyhledávání. Komunikace Z39.50 se skládá typicky ze 4 členů:

- 1) vyhledávací klient, který převezme od uživatele dotaz a předá ho klientovi Z39.50,
- 2) klient Z39.50, který vysílá dotaz příslušnému serveru Z39.50,
- 3) server Z39.50, který dotaz přijímá a předává ho vyhledávacímu stroji,
- 4) vyhledávací stroj s datovým úložištěm, který provede vyhledávání.

Typické je, že tyto členy mezi sebou nepoužívají na všech úrovních stejný komunikační protokol, dotazovací jazyk ani formát dat. Často při předávání dat dalšímu členovi komunikace provádějí konverze protokolu, dotazu i formátu. Pokud neexistují přesné definice těchto konverzí, dochází ke zkreslení původního dotazu a vrácené výsledky mají sníženou relevanci - vyhledávání funguje nekorektně. [52]

Při zpracovávání bibliografických záznamů se kromě již zmíněných formátů dat používají také určitá bibliografická pravidla. V současnosti jsou to Anglo-americká katalogizační pravidla ve verzi 2 (dále AACR2). První vydání vyšlo v roce 1967, kdy Americká knihovnická asociace (American Library Association) a Britská knihovnická asociace (British Library Association) uzavřely dohodu o spolupráci na textu pravidel. Na druhém vydání pravidel též pracovala kanadská asociace Canadian Library Association. V tomto vydání již bylo zohledněno automatizované zpracování dokumentů, stanoven způsob zpracování neknižních dokumentů a dohoda o přizpůsobení se mezinárodnímu standardnímu bibliografickému popisu (ISBD). Pravidla pokrývají bibliografický popis a ustanovení týkající se selekčních údajů pro všechny druhy dokumentů. [53]

5.3.1 Sdílené souborné katalogy

Z důvodu poskytnutí široké nabídky dostupných dokumentů docházelo ke slučování katalogů jednotlivých knihoven do tzv. souborných katalogů. Jejich hlavní **funkce** je **lokační** – ze seznamu vyhledaných záznamů je možné se přímo propojit do katalogů jednotlivých knihoven (vlastníků dokumentů) a získat aktuální informaci

o momentální dostupnosti dokumentu v dané knihovně (tedy jestli je dokument v knihovně nebo je právě vypůjčen). Další funkcí je **podpora katalogizace** – umožňuje knihovnám sdílet záznamy.

Knihovny v České republice
(*Libraries in The Czech Republic*)

Souborné katalogy (<i>Union Catalogues</i>)		OPAC
Souborné katalogy (<i>Union Catalogues</i>)	CASLIN - souborný katalog ČR (<i>Union Catalogue CASLIN</i>)	Katalog
Vědecké, krajské knihovny (<i>Research, Regional Lib.</i>)	Centrální katalog Univerzity Karlovy (<i>Union Catalogue of Charles University</i>)	Katalog
Městské knihovny (<i>Municipal Libraries</i>)	Jednotná informační brána (<i>Uniform Information Gateway</i>)	Hledání
Univerzitní knihovny (<i>Universities</i>)	Medicínská virtuální knihovna (MEDVIK) (<i>Virtual Medical Library</i>)	
Školní knihovny (<i>School Libraries</i>)	Národní informační systém pro retrokonverzi (<i>RETROKON</i>)	
Lékařské knihovny (<i>Medical Libraries</i>)	Národní knihovna České republiky (<i>National Library of the Czech Republic</i>)	Kat a db
Knihovny muzeí, archivů (<i>Museums, Archives</i>)	Sdružení uživatelů knihovnických systémů LANius	Knihy Články
Ostatní knihovny (<i>Miscellaneous</i>)	Souborný katalog Akademie věd ČR (<i>Union Catalogue of Academy of Sciences</i>)	Katalog
	Souborný katalog ČVUT v Praze (<i>Czech Technical University in Prague</i>)	Katalog
	Virtuální polytechnická knihovna (VPK) (<i>Virtual Polytechnic Library</i>)	Katalog

© I.Černý & JVK Č.B. Nové odkazy a změny posílejte sem ! Aktualizováno : 19.06.2009

obrázek 6 – Přehled souborných katalogů v ČR (převzato z www.knihovny.net/default)

TDKIV definuje souborný katalog jako „*Knihovní katalog obsahující částečně nebo v úplnosti záznamy dokumentů více než jedné knihovny nebo informační instituce. Záznamy obsahují sigly knihoven, které identifikují vlastníka dokumentu. Souborný katalog může mít lístkovou nebo dnes převažující elektronickou formu.*“ [3]

V případě internetu mluvíme většinou o virtuálním souborném katalogu: „*Technologie propojení nezávislých knihovnických katalogů pomocí jednotného uživatelského rozhraní, které umožňuje paralelní prohledávání jednotlivých katalogů a vytváří virtuální (reálně neexistující) souborný katalog. Základním předpokladem funkce virtuálního souborného katalogu je standardní vyhledávací protokol, jenž podporuje formulaci rešeršního dotazu a zpřístupnění záznamů*

(např. komunikační protokol Z39.50) .“ [3]

Seznam souborných katalogů v ČR uvádí (obrázek 6).

Souborný katalog ČR (CASLIN)

CASLIN je souborný katalog ČR soustřeďující ve své bázi údaje o dokumentech ve fondech českých knihoven a institucí, které do Souborného katalogu ČR přispívají svými katalogizačními záznamy nebo poskytují informace o odběru periodik. V elektronické podobě je souborný katalog ČR budován od r. 1995 a obsahuje cca 3,6 mil. záznamů českých a zahraničních monografií, speciálních dokumentů a seriálů (časopisy, sborníky, zprávy z konferencí...). [54]

obrázek 7 – Mapa knihoven [13]

CASLIN vznikl jako mezinárodní služba pro sdílenou katalogizaci a dálkový přístup díky podpoře nadace The Andrew W. Mellon Foundation. Sdružuje dva národní souborné katalogy (Národní knihovna v Praze a Slovenská národní knihovna, Martin). Souborný katalog obsahuje periodické i neperiodické dokumenty a bázi článků v českých a slovenských časopisech. Používá Anglo-americká katalogizační pravidla, druhé vydání (AACR2) a bibliografický formát MARC21 (původně UNIMARC). Jeho funkcí byla sdílená katalogizace / veřejně

přístupný katalog, meziknihovní výpůjční služba a koordinace. Mapu knihoven zapojených do CASLINu v roce 1997 uvádí obrázek 7. [55]

SKAT

Historie souborného katalogu SKAT se datuje již od roku 1995. Jeho tvorbu iniciovala firma LANius s.r.o. (tvůrce stejnojmenného knihovního systému) v roce 1994. Do souborného katalogu začaly přispívat desítky knihoven - uživatelů knihovního systému LANius. Počátkem roku 1996 vznikla myšlenka založit sdružení jakožto majitele souborného katalogu. Sdružení uživatelů knihovního systému LANius vzniklo v Olomouci 6. června 1996. Zakládajícími členy bylo 28 knihoven používající knihovní systém LANius a firma LANius s.r.o. Hlavním cílem Sdružení je vytvářet, provozovat, šířit a užívat souborný katalog (SKAT) především ve veřejných, ale i v ostatních knihovnách. [49]

MEDVIK

MEDVIK (medicínská virtuální knihovna) lze charakterizovat jako komplexní informační prostředí s možnostmi kooperativního sdílení prostředků a přejímání výsledků práce jiných knihoven a informačních pracovišť a jimi spravovaných informačních zdrojů a fondů, samotných pracovních postupů, metodik, zkušeností a podpory. Systém byl vyvinut ve spolupráci se společností ASP a.s. na základě SW DAWINCI, jehož producentem je slovenská firma SVOP, s.r.o. Již v průběhu vývoje systému byla dojednána pro Národní lékařskou knihovnu generální licence - tedy práva na bezplatné šíření systému pro oblast zdravotnictví v ČR.

Systém MEDVIK podporuje komunikaci a výměnu dat s důležitými externími systémy a portály a to jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. Používá protokol Z39.50. Tím je zajištěna kooperace jak na úrovni samostatných knihovnických systémů, tak i na úrovni portálů typu Jednotná informační brána. S Národní knihovnou ČR probíhá také kooperace formou přispívání, zpětného přístupu a využívání báze

Národních autorit. Systém MEDVIK plně podporuje bezproblémové přispívání do souborného katalogu Národní knihovny ČR. [56]

5.3.2 Stahování bibliografických záznamů

Jak jsem již uvedl, sdílené souborné katalogy je možné využívat mimo jiné i pro přebírání bibliografických záznamů. Na příkladu jednoho ze systémů si můžeme ukázat, jak tato funkce funguje.

Projekt Jednotná informační brána (dále JIB) je možno vedle webového rozhraní, které umožňuje paralelní prohledávání různorodých informačních zdrojů v jednotném prostředí, využívat i pro přebírání bibliografických záznamů. Běžný pracovní postup při pořízení nového dokumentu v knihovně je, že se nejprve vytvoří akviziční záznam, poté se vytvoří katalogizační záznam. Jmenný a věcný popis jednoho dokumentu obvykle trvá i několik desítek minut. Přitom mnohé knihovny mají podobný fond, takže již hotový záznam existuje v jiné knihovně. Dělá se tedy množství zbytečné práce, pokud je možné stejně kvalitní záznam, který by jinak katalogizátoři sami vytvořili, již stáhnout hotový. Cílem funkce přebírání záznamů je šetřit limitované finanční i lidské zdroje v českých knihovnách. Tato funkce je k dispozici bezplatně pro všechny české knihovny. [57]

Úskalí je v tom, že záznamy se v bibliografických databázích vyskytují v různých formátech. Bez fungující konverze mezi formáty není možné záznamy z některých zdrojů přebírat. Není možné například využít záznam z Library of Congress ve formátu MARC 21, když v naší bibliografické databázi jsou záznamy ve formátu UNIMARC. Tato nejednotnost znamenala, že dříve nebylo možné pro přebírání záznamů prostřednictvím JIB využívat řadu kvalitních zahraničních zdrojů. Méně významný, ačkoli také bránící plnohodnotnému využití služby přebírání záznamů, je problém znakových sad. Bibliografické záznamy mohou být v databázích ukládány v různých znakových sadách. Při převzetí záznamu uloženého pomocí jedné znakové sady do databáze s jinou znakovou sadou dojde ke ztrátám – speciální znaky (např. znaky s diakritickými znaménky) budou zobrazeny chybně, protože se v dané

znakové sadě nevyskytují. Aby byla služba přebírání záznamů plnohodnotně využitelná, bylo nezbytné na tato úskalí zareagovat a připravit takové úpravy, které by problémy různých znakových sad a formátů do nejvyšší míry eliminovaly. Modul pro přebírání záznamů využívaný v JIB proto doznal rozsáhlých změn, byl dovybaven funkcionalitou pro volitelnou konverzi mezi formáty s možností konvertování znakových sad. [57]

Využití je možné jakýkoli zdroj, který je prohledatelný prostřednictvím Jednotné informační brány. Podmínkou je, aby tento zdroj byl připojený prostřednictvím protokolu Z39.50. Pokud jde o zdroj licencovaný, musíte k němu mít zakoupenou licenci. Další podmínkou je, aby knihovní systém přebírající knihovny disponoval též Z39.50 klientem. [57]

5.4 Aspekty dostupnosti internetu v knihovnách pro čtenáře

Po mnoho let byly fondy knihoven uživatelům zpřístupněny prostřednictvím různých typů lístkových katalogů. V posledních letech využívají knihovny místo původních lístkových katalogů různé automatizované systémy. Katalogy v elektronické podobě jsou pak zpřístupněny uživatelům na počítačích v knihovnách a také v rámci WWW stránek jednotlivých knihoven na Internetu. Online katalogy umožnily knihovnám poskytovat uživatelům kvalitnější a rychlejší informace o jejich knihovních sbírkách. Prostřednictvím Internetu si může uživatel potřebné informace zjistit, aniž by byl nucen knihovnu osobně navštívit. Častá je i možnost požádat pomocí elektronické žádanky o meziknihovní výpůjční službu. S postupným rozvojem informačních technologií se rozvíjí i nové možnosti jejich využití. [41]

Pro každého uživatele je sice pro výpůjčky nejdůležitějším zdrojem katalog jeho vlastní knihovny, ale čerpat užitečné informace je možné i z katalogů vzdálených knihoven. Může je využít pro získávání informací o tom, co bylo o tématu, jež ho zajímá, publikováno, nebo pro

ověřování bibliografických údajů o dokumentech, které si hodlá vypůjčit prostřednictvím meziknihovní výpůjční služby. Katalogy velkých knihoven nebo souborné katalogy knihovnických sítí (konsorcií knihoven) je možné využít pro hledání literatury vztahující se k určitému tématu s poměrně hlubokou retrospektivou, katalogy národních knihoven jsou zase vhodným místem pro zjišťování informací o dokumentech vydaných v určité zemi. U každého zdroje či dokumentu nabízeného v OPAC je nezbytné vyjádření jeho dostupnosti. [41]

Online přístup do knihovny přináší uživatelům značnou úsporu času. Uživatel si dnes může rezervovat knihovní jednotky i prodloužit jejich výpůjční lhůty zcela sám právě díky Internetu. Proto je důležité, aby každý uživatel veřejné knihovny věděl o takové možnosti, a mohl ji tak využívat. Na propagaci této služby by měli knihovníci vynaložit maximální úsilí. Souvisí s tím také dobré školení uživatelů, které může probíhat v knihovně, ale právě také po Internetu. [50]

Jinou možností komunikace uživatelů s knihovnou je zprovoznění uživatelských komentářů ke knihám v OPAC, možnost zadání tipů na nákup knih s garantovanou odpovědí ze strany odpovědného pracovníka knihovny, knihovní chat (jde jak o možnost specializovaných roomů na knihovním webu, tak o využití chatu pro nabídku online dotazů na pracovníka studovny u větších knihoven typu např. „Do kdy je knihovna dnes otevřena?“) [58]

Vývoj knihovních aplikací umožnil knihovnám, aby nabídly svým uživatelům kvalitní online služby. Umožnil budovat portály integrující prohledávání veškerých zdrojů knihovny do jednoho rozhraní a budovat spolupracující projekty typu oborových bran vybraných relevantních webových zdrojů na internetu (ve spolupráci knihoven). [58]

Jednotná informační brána (JIB)

Příkladem takového informačního portálu může být Jednotná informační brána (dále JIB) - společným projekt Národní knihovny ČR a Univerzity Karlovy (dále UK). Jednotná informační brána umožňuje jednotný a snadný přístup k různým informačním zdrojům včetně plných

textů dokumentů. Provoz JIB zajišťuje tým pracovníků NK ČR a UK. K projektu JIB jsou připojeny další významné knihovny z České a Slovenské republiky, jejichž čtenáři používají JIB k vyhledávání v licencovaných i volných informačních zdrojích. JIB usnadňuje vyhledávání v nepřehledném množství zdrojů jak uživatelům, tak i samotným knihovníkům. [49]

Integrovaná virtuální knihovna (INVIK)

Integrovaná virtuální knihovna (dále INVIK) je projekt Státní technické knihovny, jehož cílem byla funkční koexistence klasické fyzické knihovny s virtuální knihovnou ve smyslu integrovaného informačního servisu „kombinujícího elektronický přístup k hmotným i virtuálním dokumentům s širokou nabídkou různých způsobů jejich doručení či zprostředkování“. Výsledkem bylo „prolnutí“ všech forem v podobě pohodlného a bezbariérového přístupu k informacím. Uživatel měl možnost využít kteroukoliv z klasických či nadstandardních služeb zabudovaných do kompaktního informačního prostředí INVIKu - jak za fyzické přítomnosti v knihovně - tak za virtuální přítomnosti v knihovně - a to odkudkoliv. Tím se knihovna stala dostupným zdrojem informací a služeb, pohodlným pro její uživatele v takové míře, v jaké to umožňovala kvalita telekomunikační infrastruktury. [49]

V současné době byl projekt INVIK nahrazen společným projektem několika vysokých škol technických směrů a státních technických a vědeckých knihoven Virtuální polytechnická knihovna (VPK).

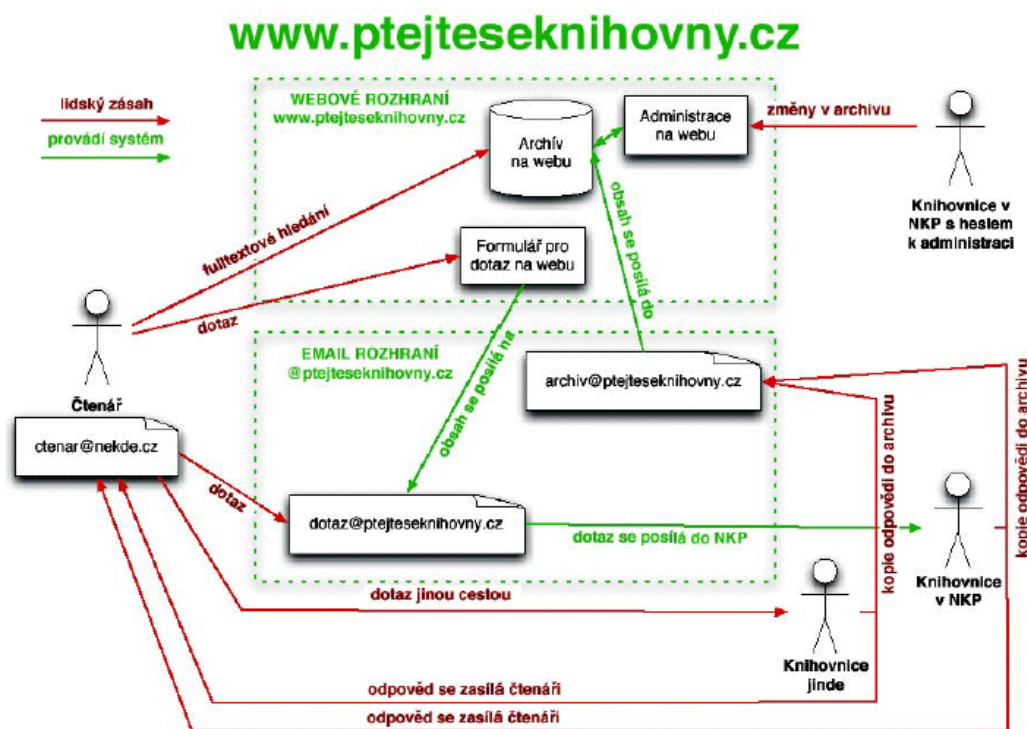
5.4.1 Služba „Ptejte se knihovny“

Služba „Ptejte se knihovny“ (dále PSK) je tradiční dotazovací služba. NK ČR jí poskytuje na svých stránkách již od počátku zprovoznění webové stránky knihovny v první polovině 90. let minulého století. Služba byla poskytována jednotlivými pracovišti knihovny podle jejich specializace, nabízených služeb, ale i současného stavu automatizace, resp. přístupu k internetu. Zlomem se stalo až zřízení nového Referenčního centra NK ČR v roce 1999. Nabídka jeho služeb obsahovala také online referenční dotazovací službu, jejíž organizace

měla v sobě ukryty již první zárodky koordinovaně poskytované dotazovací služby. V současné době je již PSK poskytována koordinovaně s dalšími knihovnami. [59]

Od února 2004 byla nejdříve ve zkušebním provozu na serveru Moravské zemské knihovny a od března již v ostrém provozu zpřístupněna nová domácí stránka s vlastní doménou služby <http://www.ptejteseknihovny.cz>. Stránka je určena zejména knihovnám, potenciálním účastníkům systému PSK. Ty zde naleznou základní informace o poskytované službě, charakteristiky a obsahové garance jednotlivých účastnických knihoven a přístup k vyhledávání v archivu zodpovězených dotazů. [59]

Principy spolupráce na PSK

obrázek 8 – Schéma spolupráce knihoven na odpovědi [59]

Knihovna, která se rozhodne poskytovat kooperativně službu (základní schéma spolupráce ukazuje obrázek 8), by se měla přihlásit do systému, umístit na své webové stránky vybranou variantu loga služby jako základní identifikaci a avízo pro uživatele, kde je možné umístit dotaz. Knihovna si sama zvolí, zda po kliknutí na logo nabídne svému

uživateli možnost hned odeslat dotaz emailem nebo prostřednictvím domácí stránky PSK a zde vystaveným webovým formulářem. Účastnická knihovna se může podílet na poskytování PSK pasivně nebo aktivně. „*Pasivní*“ knihovna pouze zprostředkovává službu umístěním loga na svých domácích stránkách, dotazy jsou však přesměrovány do NK ČR a ta na ně odpovídá přímo. „*Aktivní*“ knihovna má přesměrovány dotazy z loga služby do své schránky a odpovídá přímo na zaslané dotazy. [59]

Součástí služby PSK je i archiv dotazů budovaný ze zajímavých/užitečných odpovědí. Pokud se knihovna domnívá, že zodpovídaný dotaz by mohli využít i další uživatelé (např. informace o zajímavých zdrojích, vzácných fondech, postupech při vyhledávání určitého typu dotazů), může při odesílání odpovědi uživateli uvést v kopii i adresu archiv@ptejteseknihovny.cz, takto zaslaný dotaz bude automaticky bez udání osobních údajů o tazateli převeden do archivu. V archivu bude u každého dotazu uvedena knihovna, která na dotaz odpovídala. [59]

Povinností knihovny, je odpovědět na dotaz do 48 hodin od jeho doručení (tzn. od data přijetí na server knihovny), do lhůty 48 hodin se nezapočítávají dny, kdy je knihovna oficiálně uzavřená (např. neděle, státní svátky atd.). Pokud knihovna nemůže dotaz zodpovědět do 48 hodin (např. komplikovaný dotaz, v případě nutné konzultace se specialisty, při časově náročné expedici z depozitářů apod.), je její povinností tazatele o tomto zdržení informovat. Dotaz, který knihovna nemůže zodpovědět, předá neprodleně buď knihovně, jež v rámci PSK garantuje odpovědi na dotazy z konkrétní oblasti nebo NK ČR. O předání dotazu knihovna informuje uživatele, předáním dotazu jiné knihovně se začíná lhůta 48 hodin „počítat“ znovu. [59]

Nová forma, atraktivní místo na domácích stránkách knihoven, 48 hodinová lhůta a jednotné logo pomůžou službu zviditelnit a zjednoduší přístup k potřebným informacím. Uživatelé se poměrně obtížně orientují v sebelépe připravených domácích stránkách knihoven a služba PSK jim má usnadnit cestu. [59]

5.4.2 Elektronické dodávání dokumentů

Elektronické dodávání dokumentů (dále EDD) je služba knihoven, která umožňuje uživateli získat požadovaný dokument elektronickou cestou. V našem právním systému smí být dokumenty užívány výhradně pro účely výzkumu a soukromého studia. Kolektivní smlouvu na EDD uzavřely Národní knihovna ČR a DILIA (kolektivní správce). Na základě této smlouvy DILIA poskytuje knihovnám zastupovaným NK licenci k tzv. elektronickému sdělování děl. Knihovny jsou povinny údaje o dílech užitých EDD zasílat jednou za čtvrtletí Národní knihovně. NK tyto údaje o dílech užitých prostřednictvím služby EDD zasílá DILIA souhrnně za všechny zastupované knihovny. Od 1. 2. 2009 je stanoven autorský poplatek za 1 stranu kopírovaného díla na částku 15,- Kč + DPH, tj. 17,85 Kč. Nad 5 kopírovaných stran se platí už pouze paušál 100,- Kč + DPH, tj. 119,- Kč. Až do současnosti se platil poplatek jako za tiskovou rozmnoženinu, tj. 0,20 Kč + DPH za jednu stranu. Konečná cena kopie pro uživatele bude zřejmě ještě navýšena o pokrytí nákladů knihovny, která službu poskytuje. [60]

V ČR existuje několik systémů, které zajišťují vzdáleným uživatelům službu dodávky plných textů dokumentů (především časopiseckých článků) v elektronické podobě. Mezi hlavní systémy patří:

- eDDo <http://www.nkp.cz/pages/edodo.htm> – elektronická dodávka dokumentů z oblasti společenských a přírodních věd nabízená Národní knihovnou ČR.
- Virtuální polytechnická knihovna <http://www.vpk.cz> – sjednocuje ve svém souborném katalogu periodika víc než 40 českých knihoven.
- elektronická Pedagogická knihovna <http://www.epk.cz> – poskytuje služby zaměřené především na periodika. Součástí nabídky jsou dvě bibliografické databáze a souborný katalog časopisů všech zúčastněných knihoven. [61]

5.5 Další možnosti

5.5.1 RSS

V současnosti velmi rozšířený a populární standard Rich Site Summary (dále RSS) je v podstatě metadatovým formátem. RSS umožňuje soustředit nové informace z vybraných webů na jediné místo, třeba webový portál. RSS zkratka přes RSS kanál přenese např. nový článek (případně jeho metadata) ve formátu XML a znovu ho (nebo odkaz na něj) vystaví na určené adrese. To usnadňuje uživateli práci, protože není třeba neustále navštěvovat oblíbené weby a sledovat, zda na nich nepřibyl nový článek, který by ho zajímal. RSS umožňuje každý nový článek jednoduše publikovat na vlastním webovém portálu. Ke zpracování a využití standardu RSS se využívají buď tzv. desktopové čtečky (nebo agregátory) RSS, nainstalované na uživatelově počítači, anebo webové aplikace, např. Bloglines, Google Reader nebo česká Čtečka (ctecka.cz), které umožní uživateli personalizovanou registraci a může si tak určit weby, které pro něj budou sledovány. [62]

5.5.2 Webový archiv, Národní digitální knihovna

Národní knihovna v Praze, Moravská zemská knihovna (dále MZK) v Brně a Ústav výpočetní techniky Masarykovy univerzity společně pracují na projektu budování archivu českého webu WebArchiv. Tento projekt vznikl jako pilotní projekt výzkumu a vývoje v roce 2000. Lze ho charakterizovat jako projekt „Registrace, ochrany a zpřístupňování domácích elektronických zdrojů v síti Internet“.

Národní digitální knihovna (dále NDK) je společným projektem NK a MZK. Cílem je digitalizace vybraných datových zdrojů, jejich zpřístupňování (včetně ochrany a zpřístupnění publikovaných digitálních dokumentů) a dlouhodobého ukládání včetně podpory vybavení NDK. Digitalizace má sloužit pro trvalou ochranu a zpřístupnění kulturního dědictví. Jde o dokumenty vydané na našem území po roce 1801 včetně a historické dokumenty do roku 1800 v českých knihovnách. Celkem má být zpracováno 1 200 000 dokumentů (1 110 000 novodobé, 90 000

historické – unikáty a nejstarší max. 10 000). Téměř polovina má být hotova do roku 2014. Dalším úkolem je podchycení českého webu (5 000 000 000 souborů). NDK je budována jako fungující a mezinárodně certifikovaný digitální repozitář s uživatelsky vlídným a diferencovaným zpřístupněním digitálních obsahů různým skupinám uživatelů. [63]

V květnu 2008 byl grémiem náměstků MK a Vládou ČR schválen projektový záměr. Byl vypracován projekt, který bude realizován v období 1. 10. 2009 - 31. 9. 2014. [63]

5.5.3 Library 2.0

Mají-li knihovny uspět v dynamické konkurenci poskytovatelů nejrůznějších služeb na internetu, měly by uvažovat nad koncepcemi označovanými jako Library 2.0 a Web 2.0. Tyto koncepce využívají techniky zvané mash-up – tedy kombinování dat z nejrůznějších zdrojů a formátů do jednoho celku. Např. osobní katalog knih + monitor čtenářů doplněný o komentáře a nálepky (tagy). Současné OPAC katalogy plní uspokojivě jak funkci registrace obsahu skladu knihovny, tak zpřístupnění nabídky služeb půjčování. Zmíněné aplikace nabízejí víc – cestu, jak zpřístupnit myšlenky, nápady a názory na knihy od čtenářů samotných. [64]

Knihovna 2.0, neboli knihovna druhé generace, neznamena nic jiného, než nový přístup, který se zabývá tím, jak využít možností webu 2.0 v prostředí knihovny. Jako první použil termín Michael Casey na svém blogu LibraryCrunch. Knihovna 1.0, tedy současná statická podoba knihovny, přivádí uživatele k informacím, které potřebuje. Knihovna 2.0 by měla přivádět informace k uživateli, kdykoli a kdekoli je potřebuje, stejně jako mu to umožňuje internet. [62]

Knihovna 2.0 otevírá přístup nejen ke svým sbírkám, ale i k vlastnímu řízení. Knihovna už nevytváří služby pro uživatele, ale uživatelé si je vytvářejí sami. Spíš než o změně knihovnického paradigmatu můžeme v souvislosti s knihovnou 2.0 mluvit o změně přístupu. Máme co dočinění spíše s evolucí než s revolucí. Důležitým bodem, který se mění, je model dosavadní jednostranné komunikace

a nabízení služeb knihovna → uživatel, ze kterého se stává model knihovna ← uživatel, přičemž uživatel se stává důležitějším, než kdy dříve. [62]

Dnešní uživatel je zvyklý, že Amazon, Google a ostatní poskytují zdarma, rychle a kdykoli obrovské množství kvalitních informací a totéž očekává i od knihovny. S webem 2.0 se mění firmy a obchodní modely, lidé a společnost, a je třeba, aby se měnila také knihovna a knihovníci. [62]

Koncept knihovna 2.0 se zaměřuje na nové možnosti využití webových stránek knihovny, OPAC katalogů nebo intranetu, které mohou využívat prakticky všech výše uvedených technologií webu 2.0, s cílem poskytnout uživateli nové služby a co nejvíce mu tak usnadnit kontakt s knihovnou. Knihovna by měla využívat sociální software (blogy, wiki, instant messaging, sociální záložkování, Flickr, YouTube) pro interní komunikaci i pro komunikaci s uživatelem. Úplně nejjednodušším způsobem, jak se knihovna může otevřít uživateli a umožnit mu podílet se na jejím chodu, je založení blogu. Může si založit vlastní originální blog, který bude ladit s její webovou prezentací, nebo může využít nepřeberného množství externích služeb, které umožňují založení a správu blogu zdarma. Blog je tím nejzákladnějším nástrojem webu 2.0, který by měla knihovna používat. Úplně jednoduchý blog se hodí i pro tu nejmenší knihovnu, kterou řídí jediný knihovník. [62]

6 Analýza webových prezentací vybraných typů knihoven

Nemilovat knihy znamená nemilovat moudrost. Nemilovat moudrost však znamená stávat se hlupákem.

Jan Amos Komenský

Webová prezentace knihovny (její internetové stránky) představuje pro uživatele velmi důležitý nástroj pro využívání nabízených služeb. Pro knihovnu je naopak nepostradatelnou součástí propagace jejích služeb a často prvotním bodem kontaktu s (potencionálními) čtenáři. Kvalitou a zajímavostí předkládané prezentace má knihovna možnost přilákat náhodného internetového návštěvníka do řad svých uživatelů nebo i fyzicky docházejících čtenářů, ovšem špatná kvalita internetových stránek může naopak návštěvníka odradit. V současné uspěchané době je frekvence návštěv webových stránek knihovny větší v porovnání s návštěvami fyzickými. Z toho důvodu se také v letošním roce změnila pravidla pro evidenci služeb a činností, začala se sledovat návštěvnost webových stránek a služeb poskytovaných prostřednictvím internetu. [65]

Oficiální WWW stránky knihovny jsou obrazem knihovny, ovšem z pohledu knihovny samé. Jde o určitou prezentaci organizace, poskytující základní kontaktní údaje, charakteristiku, historii, poslání, jednotlivé činnosti a nabídku služeb. Základem využití internetu pro úspěšnou propagaci knihovny je jasná, stálá, jednoduchá adresa. [66]

Webová prezentace knihovny má hned několik cílových skupin - uživatele služeb knihovny, potenciální uživatele služeb knihovny, potenciální dárce a sponzory, orgány státní správy různých úrovní, dodavatele, novináře, agentury a vlastní zaměstnance. Vnitrofiremní komunikace představovaná interními WWW stránkami, na nichž lze najít informace z porad vedení, nařízení a rozhodnutí ředitele, personální aktuality a další sdělení, může být velice aktuální, zejména využije-li se v případě potřeby v kombinaci s elektronickou poštou. [66]

Vstoupit s prezentací na internet ale nejde ze dne na den. K vytváření WWW prezentace je nutné přistoupit s náležitým rozmyslem a přípravou. Tvorba WWW stránek není zdaleka jen prací programátora, je nutné, aby se na ní podílel celý tým pracovníků knihovny. [9]

Výhody prezentace na internetu:

- celosvětová dostupnost,
- dostupnost 24 hodin denně, 7 dní v týdnu libovolnému uživateli internetu,
- umožňuje poskytovat informace rychle a aktuálně,
- možnost využít obraz, zvuk, případně i video,
- možnost zpětné vazby,
- interaktivita. [9]

Tvorba WWW prezentace se skládá z těchto základních etap:

- určení strategie – co od přítomnosti na internetu očekáváme,
- tvorba koncepce celého webu, výběr a příprava informací,
- promyšlení navigace a designu stránek,
- výběr, tvorba a optimalizace grafiky,
- výběr serveru pro umístění (jak po softwarové, tak i hardwarové stránce),
- programování a optimalizace stránek,
- testování a odzkoušení celé prezentace,
- zveřejnění – zavedení do seznamů, odkazovačů a fulltextových vyhledávačů. [9]

Uživatel by měl na webových stránkách dále nalézt aktuální informace o provozu knihovny, knihovní a výpůjční řád, informace o historii knihovny a kontakt na pracovníky. Seznam odebíraných periodik a informace o specializovaných informačních zdrojích a jejich dostupnosti mohou uživateli poskytnout lepší přehled o fondu a zaměření

knihovny. Své stránky by knihovna měla mít přeloženy alespoň do angličtiny, aby se tak neuzavírala potenciálním uživatelům, kteří nemluví česky. Na stránkách knihoven by měly být k dispozici přihlášky pro nové uživatele. Pokud knihovna pořádá různé doprovodné programy - přednášky, promítání filmů, vernisáže k výstavám aj. - měly by být informace o těchto akcích zveřejňovány v pravidelně aktualizované podobě. Uživatel by měl mít také možnost vyjádřit své nápady, podněty přání i stížnosti. Internet je pro to vhodný prostředek. Lze tak vést virtuální diskusi uživatelů s knihovníky aniž by se museli někde setkávat. [50]

V dnešní době se na Internetu prezentuje celá řada českých knihoven. Prezentace knihoven však nemá žádnou jednotnou podobu ani úroveň. Obecně mají lepší úroveň prezentace odborných knihoven (státní vědecké knihovny, lékařské knihovny...), spíše než knihoven veřejných. Knihovny by měly myslet na uživatele i v prostředí internetu a struktura stránek by měla být maximálně přehledná a účelná. [50]

Závazná kritéria pro hodnocení webových stránek knihoven neexistují, stejně jako neexistují jasná pravidla pro tvorbu „správné“ prezentace. Velké zkušenosti s porovnáváním obsahů webových stránek knihoven má Ing. Aleš Brožek ze Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem. Hodnocením prezentací strávil mnoho času a několik let působil ve funkci předsedy poroty soutěže Biblioweb o nejlepší internetové stránky knihoven. V této soutěži se hodnotilo podle následujících kritérií:

- kvalita obsahu stránek
- design stránek
- možnosti komunikace stránek s uživatelem
- písemná koncepce webu
- použití technologií Web 2.0
- aktuálnost
- přístupnost pro zrakově postižené.

Podobně jsem se rozhodl hodnotit prezentace knihoven i já. Namátkou jsem vybral stránky těchto knihoven:

- Vědecká knihovna v Olomouci
- Školní knihovna ZŠ Komenského, Trutnov
- Městská knihovna Tábor
- Knihovna Jablunkov
- Knihovna sdružení Humanitas Afrika

6.1 Vědecká knihovna v Olomouci

The screenshot shows the homepage of the Scientific Library in Olomouc. At the top left is the library's logo and name. A search bar is located at the top right. Below the header is a navigation menu with links to 'ÚVODNÍ STRANA', 'KATALOG', 'AKTIVITY', 'SLUŽBY', 'PRŮVODCE KNIHOVNOU', 'DOKUMENTY', 'REGIONÁLNÍ FUNKCE', and 'HISTORICKÉ FONDY'. The main content area is divided into several sections: 'Ptejte se knihovníka', 'On-line katalog', 'Elektronické zdroje', 'Diskuzní fóra', and 'Upoutávka'. The 'Upoutávka' section features a book cover titled 'Kniha mého srdce'. Below this is a section for 'Aktuální zprávy z knihovny' with two news items from 06.08.09 and 01.07.09. To the right, the 'Kde nás najdete?' section provides the library's address, contact information, and a map. Below that is the 'Rychlé odkazy' section with links to the catalog, holiday service, exhibitions, and general services. At the bottom, there are logos for 'i7 online', 'Ptejte se knihovny', and 'WIFI', along with the 'EKD' logo and a note about information services.

obrázek 9 – Úvodní stránka Vědecké knihovny v Olomouci [67]

Úvodní stránka (obrázek 9) má adresu <http://www.vkol.cz/cs/>. Je vytvořená přehledně, obsahuje nejdůležitější odkazy: rozcestník podle typu návštěvníka (čtenář, zájemce o registraci, knihovník, novinář),

Ptejte se knihovníka, online katalog, elektronické zdroje, digitální knihovny tisků a rukopisů, map, novin, rychlé odkazy na Základní informace o katalogu, Prázdninový provoz, Výstavy a akce, Rychlé kontakty, Služby obecně. Krom toho lištu se základní nabídkou. [67]

Přístup do katalogu: katalog, předregistrace, MVS, báze dle druhů dokumentů, JIB, atd. Otevírací doba elektronického katalogu je 24 hodin kromě neděle, kdy je katalog uzavřen od 02:00 do 05:00 hod. To je poněkud neobvyklé, katalogy bývají přístupné nepřetržitě. Na druhou stranu je ale doba nepřístupnosti zvolena ve vhodnou dobu, kdy se mnoho návštěv očekávat nedá. Knihovna nabízí i službu bezplatného školení na katalog v nové učebně.

Aktivity: odborné činnosti, vzdělávání, publikační činnost, akce.

Služby: seznam všech služeb včetně ceníku (internet zdarma) a služeb pro hendikepované uživatele.

The screenshot shows the 'PRŮVODCE KNIHOVNOU' section of the library website. It includes a navigation menu, a 'Menu' sidebar with links like 'Plány hlavní a nové budovy', 'Adresář pracovníků', and 'Aktuální a úplná otevírací doba'. The main content area is titled 'Jak se dostat do knihovny a rychlé kontakty' and contains text about formal addresses and building locations. It features three photographs of buildings: Bezručova 2 (main building), Bezručova 3 (new building), and Ostružnická 3 (school classroom). Below the photos is a table with contact details for various departments.

oddělení	e-mail	telefon
ředitelství	hana.studentova@vkol.cz	585 205 390, 585 222 328
sekretariát	info@vkol.cz	585 205 394
výpůjční služba	klasek@vkol.cz	585 205 315
informační služba	poradka@vkol.cz	585 205 333
hlavní studovna	studovna@vkol.cz	585 205 330
studovna AV médií	katka.helskova@vkol.cz	585 205 301
studovna historických fondů	hf@vkol.cz	585 205 385

obrázek 10 – Stránka s kontaktními údaji [67]

Průvodce knihovnou: kontakty, adresář pracovníků, otevírací doba, plány budov, historie knihovny, registrace čtenáře - vše přehledně utříděné, na vstupní stránce této sekce včetně fotografií budov a stručného seznamu emailových adres a telefonních čísel (**obrázek 10**).

Dokumenty: odkazy na dokumenty týkající se knihovny - knihovní řád, úplný ceník, výroční zprávy, regionální záležitosti a další.

Regionální funkce (knihovna plní funkci regionální knihovny): seznamy knihoven v kraji včetně odkazů, aktivity spojené s regionální funkcí apod.

Historické fondy: badatelský řád, přehled historických fondů, historie získání fondů.

Čtenářům nabízí knihovna běžné funkce spojené s výpůjční agendou – možnost rezervací, prodlužování výpůjček, meziknihovní výpůjční službu. Užitečnou součástí stránek jsou též diskusní fóra (prvek Library 2.0). Samozřejmostí je služba „Ptejte se knihovníka“ (s mírně pozměněným názvem), odkaz na ní je takřka první, co návštěvníka při otevření stránek upoutá. [67]

Celkově lze prezentaci olomoucké Vědecké knihovny hodnotit jako velmi dobře strukturovanou, se zajímavým designem a dobrou přehledností.

6.2 Školní knihovna ZŠ Komenského, Trutnov

Úvodní stránka (obrázek 11) je ukrytá na zvláštní adrese <http://knihovna.zskomtu.cz/>. Spadá pod server Trutnovské základní školy (ale proč TU?). Při prvním pohledu nás vyděsí deformovaná fotografie dvou mladistvých čtenářek. Úmysl byl zřejmě dobrý, ale výsledek se nevydařil. Nepovedené fotografie se nezbavíte, zobrazuje na se na všech stránkách knihovny, stejně tak jako menu po levé straně a anketa na straně pravé. Pro vlastní informace pak zbývá je úzký proužek místa uprostřed stránky.

Rubriky *O nás* a *Kontakty* obsahují standardní údaje, v *kontaktech* je přidaná interaktivní mapa. *Náš tým* je obdobou *Kontaktů*. Na zvláštní stránce můžeme nechat *vzkaz*.

Najdeme tu sice i odkazy na *Fotogalerii* a *Kalendář akcí*, ale jsou zcela prázdné.

[Úvodní stránka](#) | [Mapa stránek](#) | [RSS](#) | [Tisk](#)

Školní knihovna ZŠ Komenského Trutnov

- [O nás](#)
- [Kontakt](#)
- [Napište nám](#)
- [Novinky](#)
- [Fotogalerie](#)
- [Naš tým](#)
- [Kniha návštěv](#)
- [Otázky a odpovědi](#)
- [Kalendář akcí](#)

VÍTEJTE NA NAŠEM WEBU

Také si myslíte, že děti čtou? K nám do knihovny jich denně chodí dost a dost, takže jsme se rozhodli podpořit jejich zájem o knížky tímto webem. Snad každé dítě má rádo překvapení, proto se budeme snažit na těchto stránkách několik překvapení skrývat a odkrývat. Doufáme, že se časem dozvíte zajímavosti, novinky nebo kuriozity týkající se knížek. To vše je v rukou Mladých knihovnic a knihovníků, ale také Vás.

Pojďte číst!

ANKETA

Jak se jmenuje naše nejbližší akce?

Mobilizace - Noc s Andersenem 2009	61%
Dračí pasování prvňáčků na čtenáře	26%
Pojď a napiš pověst!	5%
Trutnovské dračí hry	4%
Stopy draka - geocaching v okolí Trutnova	4%
Knihovna - půjčovna draků	1%

NOVINKY

15.01.2009 15:25
Nový katalog Albatrosu a Brisingr (3. díl Eragona)
Dorazily úplně nové katalogy nakladatelství Albatros (www.albatros.cz/klub/) a také nabídka na poslední román z řady o Eragonovi (<http://www.brisingr.cz/>) z nakladatelství Fragment (www.fragment.cz/)

15.01.2009 15:23
Přísaha a hymna Školní knihovny
Zajímá vás, jak přísahali a zpívali prvňáci v minulých letech. Podívejte se...
Přísaha2007.doc (284,5 kB)
Hymna.doc (288,5 kB)

KONTAKT

Mgr. Petr Horčíčka
✉ horcicka@zskomtu.cz
📍 Školní knihovna při Základní škole Komenského 399 541 01 Trutnov
☎ 499 829 672

VYHLEDÁVÁNÍ

AKCE PRÁVĚ PROBÍHAJÍCÍ

Dračí pasování 2009
Čekejte další informace!

obrázek 11 – Úvodní stránka trutnovské školní knihovny [68]

Služba „Ptejte se knihovny“ chybí, v kolonce *Otázky a odpovědi* je jediná položka.

Nikde není ani odkaz na katalog knihovny, je tu jen tajemné okénko *Vyhledávání* bez dalšího vysvětlení, kde se co vyhledává (jde o prohledávání stránek knihovny).

Z moderních technologií se nabízejí kanály RSS, ovšem jejich funkčnost nebylo možné ověřit. Nikde se nezobrazuje údaj o aktualizaci.

Nezbývá než se při hodnocení stránek této knihovny ztotožnit s jejím mottem „Neobyčejně neobyčejná knihovna“. [68]

6.3 Městská knihovna Tábor

Městská knihovna Tábor
Jiráskova 1775
390 01 Tábor
Tel.: 381 200 580
kontakt@vkta.cz

Aktuality

O knihovně
Oddělení
Pobočky
Katalog
Knihovní řád
Ceník
Knihovněm regionu
Odkazy
Kontakty
Fotogalerie

Aktualizováno: 21.8.2009

Počet návštěv:

Návštěvy	
Celkem	213500
Týden	1402
Dnes	41
Online	5

Aktuality

Aktuality

[Fotografie z rekonstrukce odd. pro dospělé](#)

Od pondělí 27. července probíhá rekonstrukce odd. pro dospělé čtenáře a studovny. Stav prací ...
Publikováno: 21.8.2009 [celý text ...](#)

[UZAVŘENÍ ODD. PRO DOSPĚLÉ ČTENÁŘE](#)

UPOZORNĚNÍ !! Oddělení pro dospělé čtenáře Městské knihovny Tábor bude ve dnech 28.7. ...
Publikováno: 2.8.2009 [celý text ...](#)

[Uzavření pobočky Pražské sídliště](#)

Pobočka Městské knihovny Pražské sídliště bude uzavřena ve dnech 18. - 21.8. a 25. - ...
Publikováno: 1.8.2009 [celý text ...](#)

[Připravujeme na září](#)

Výstava k 90. výročí skautingu v Táboře - odd. pro dospělé čtenáře. Naše já - výstava výtvarných ...
Publikováno: 1.8.2009 [celý text ...](#)

ČTENÁŘSKÉ KONTO

Průkaz č.:
PIN:

VYHLEDAT V KATALOGU

PODLE AUTORA:

PODLE NÁZVU:

Archiv aktualit

obrázek 12 - Úvodní stránka Městské knihovny v Táboře [69]

Internetové stránky Městské knihovny v Táboře (dále MKT) nenajdeme na adrese www.mkt.cz, jak by se dalo očekávat, ale nečekaně na <http://www.vkta.cz>. Úvodní stránka (obrázek 12) je přehledná

a obsahuje vše potřebné. Na první pohled vidíme kontakt na knihovnu, přihlašovací okno do čtenářského konta, vyhledávací okna (dle autora nebo názvu díla – systém Clavius), odkazy „Ptejte se knihovny“ a „Kniha mého srdce“, vlevo je rozbalovací menu a ploše dominují aktuality z provozu knihovny.

O knihovně: Základní informace, Dokumenty, Statistiky, Historie knihovny a Výroční zprávy.

Položky menu *Oddělení*, *Pobočky*, *Knihovní řád* (obsahuje zvlášť pravidla pro práci s internetem), *Ceník* (zpoplatňuje služby, včetně internetu, pro nečtenáře), *Kontakty* a *Fotogalerie* mají standardní obsah.

Knihovna plní funkci regionální knihovny – tomu odpovídá odkaz *Knihovnam regionu* - dělí se na Profesionální a Neprofesionální knihovny, uvádí přehled legislativy, informace regionálního oddělení.

Katalog. MKT používá knihovní systém Clavius. Je to pochopitelné, protože přímo v její budově sídlí tvůrce tohoto systému, firma LANius a svůj produkt zde odlaďuje. Vyhledávání je možné podle autora, názvu, klíčového slova, signatury svazku nebo v libovolném poli. Je možné vybrat, v které části fondu chceme hledat.

S výjimkou RSS kanálů se zde nesetkáme s prvky Webu 2.0 a na stránce chybí aktualizací údaje, jinak je možné je celkově hodnotit jako velmi přehledné a kvalitní. [69]

6.4 Knihovna Jablunkov

Jablunkovská knihovna má jedinou stránku na webu města Jablunkov (<http://www.jablunkov.cz/skola/Knihovna/knihovna.html>). Jsou zde umístěny dva odkazy pro účely emailové korespondence, odkaz na vyhledávací stránku ve fondu knihovny (systém Clavius) a odkaz na dokument obsahující překlad stránky do polštiny (s ohledem na lokalitu knihovny). Všechny informace jsou tudíž přehledné (obrázek 13). I přes tuto jednoduchost zde, s výjimkou odkazu na „Ptejte se knihovny“, najdeme vše, co potřebujeme vědět, včetně historie knihovny. Zaráží zpoplatněný internet, přestože použití PC je zde zdarma. [70]

Home » Výchova a vzdělání » Knihovna

Výchova a vzdělání

Home Zpravodaj města Město Informační centrum Úřední deska
 Historie a současnost Informace MěU Mapa města Kultura a sport Výchova a vzdělání

Knihovna

Základní informace

Knihovna Jablunkov, Školní 389, Jablunkov 739 91

právní forma: příspěvková organizace
IČ: 47999764
zřizovatel: Město Jablunkov
vedoucí: Irena Byrtusová
telefon: 558 357 217
e-mail: knihovna@jablunkov.cz
e-mail (objednávání MVS): mvs@jablunkov.cz

Z historie

O počátcích veřejných knihoven v Jablunkově můžeme číst v kronice města Jablunkova toto:
 "V roce 1945 dostal poprvé těšínský lid do rukou hodnotně české a polské knihy... Vždyť jen z bohatých českých knihoven v politickém okrese českotěšínském zbylo v roce 1945 pouze 4000 knih pro 86000 obyvatel. 25500 knih bylo zničeno.
 Aby se do všech knihoven v okrese dostaly hodnotně knihy, zaslal okresní osvětový inspektor E. Vávrovský žádosti všem obcím v bývalém protektorátě o zaslání alespoň 2 knih pro těšínské knihovny.
 Koncem roku 1949 měla česká veřejná knihovna v Jablunkově celkem 1533 svazků a polská 310 svazků..."
 V roce 1961 MěNV rozhodl, že česká a polská knihovna budou sloučeny. Knihovna, pro nedostatek prostoru, byla umístěna do kobek bývalé věznice, se kterou se do budoucna počítalo, že se stane součástí kulturního domu, který byl k věznici přistavěn. V těchto prostorách knihovna sídlí dodnes.

On-Line hledání v katalogu

Vyhledávání dokumentů [ON-LINE katalogu](#) je určeno pro čtenáře - klienty knihovny. Jeho základní vlastností je jednoduché intuitivní vyhledávání dle jména autora, názvu a klíčových slov. Režim ONLINE katalogu tvoří jedna základní obrazovka, kterou lze ukončit běžně pouze po zadání hesla. Profesionální vyhledávání umožňuje mnohem pestřejší zadání dotazu, ale i mocnější nástroje a funkce pro zobrazení výsledku vyhledání. Základní vlastností je možnost kombinace až pěti podmínek pomocí logických operátorů. Lze vyhledávat podle všech ukládaných údajů. Výhodou ON-LINE katalogu je rychlost vyhledávání.

Výpůjční doba Knihovny Jablunkov oddělení pro dospělé a děti:

Pondělí:	10.00 - 17.00
Úterý:	10.00 - 17.00
Středa:	ZAVŘENO
Čtvrtek:	10.00 - 17.00
Pátek:	10.00 - 17.00

Informace o odděleních

Oddělení pro dospělé čtenáře

Poskytuje služby návštěvníkům starším 15 let. Mohou si zde půjčit beletrii i naučnou literaturu v českém i polském jazyce. Čtenářem knihovny se může stát každý občan po předložení OP a vyplnění přihlášky, na které svým podpisem potvrzuje, že se zavazuje dodržovat knihovní řád. Zaplatí poplatek a poté obdrží čtenářský průkaz, který se předkládá při každé návštěvě knihovny.

Oddělení pro děti a mládež

Toto oddělení poskytuje služby všem čtenářům, zejména dětem do 15 let.

Pro lepší orientaci čtenářů jsou knihy rozděleny do tří barevných skupin:
 - červená: 6 - 9 let
 - zelená: 9 - 12 let
 - modrá: 12 - 15 let

V tomto oddělení jsou knihy uspořádány abecedně podle příjmení autorů.

Naučná literatura pro děti a mládež je členěna do jednotlivých oborů podle MDT (viz oddělení pro dospělé).

K dispozici je 14 titulů časopisů.

Pro české i polské školy jsou prováděny knihovnické lekce a exkurze.

Ceník služeb

Půlroční registrační poplatek:
 Dospělí : 60,- Kč
 Mládež : 40,- Kč

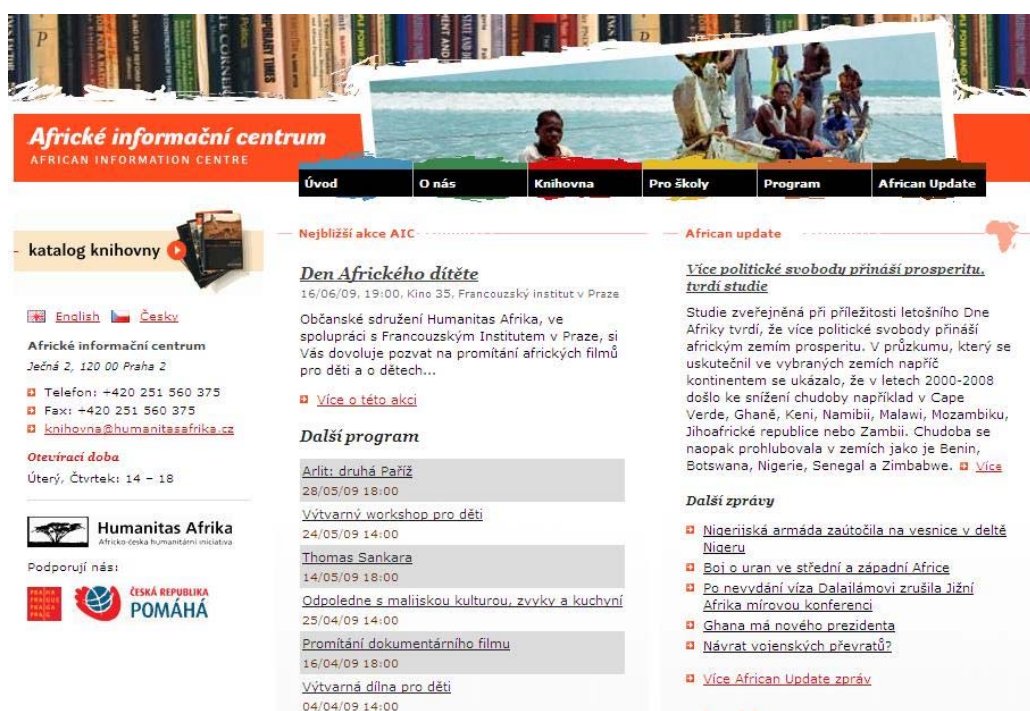
Internet:
 - 10 min bezplatně
 - pro registrované čtenáře 30 min 10,- Kč
 - pro neregistrované čtenáře 30 min 15,- Kč

obrázek 13 – Knihovna Jablunkov [70]

6.5 Knihovna sdružení Humanitas Afrika

Humanitas Afrika je občanské sdružení zprostředkovávající humanitární pomoc africkým dětem a ženám. V rámci svého Afrického informačního centra provozuje také knihovnu čítající asi 1000 svazků.

Stránky knihovny jsou v kontextu stránek Informačního centra na adrese <http://centrum.humanitasafrika.cz/> – odkaz *Knihovna* nebo *Katalog knihovny* (obrázek 14).

Africké informační centrum
AFRICAN INFORMATION CENTRE

Úvod O nás Knihovna Pro školy Program African Update

katalog knihovny

English Český

Africké informační centrum
Ječná 2, 120 00 Praha 2

Telefon: +420 251 560 375
Fax: +420 251 560 375
knihovna@humanitasafrika.cz

Otevírací doba
Úterý, Čtvrtek: 14 – 18

Humanitas Afrika
Africká česká humanitární iniciativa

Podporují nás:
ČESKÁ REPUBLIKA POMÁHÁ

Nejblíží akce AIC

Den Afrického dítěte
16/06/09, 19:00, Kino 35, Francouzský institut v Praze
Občanské sdružení Humanitas Afrika, ve spolupráci s Francouzským Institutem v Praze, si Vás dovoluje pozvat na promítání afrických filmů pro děti a o dětech...

Více o této akci

Další program

Arlit, druhá Paříž
28/05/09 18:00

Výtvarný workshop pro děti
24/05/09 14:00

Thomas Sankara
14/05/09 18:00

Odpoledne s maliiskou kulturou, zvyky a kuchví
25/04/09 14:00

Promítání dokumentárního filmu
16/04/09 18:00

Výtvarná dílna pro děti
04/04/09 14:00

African update

Více politické svobody přináší prosperitu, tvrdí studie

Studie zveřejněná při příležitosti letošního Dne Afriky tvrdí, že více politické svobody přináší africkým zemím prosperitu. V průzkumu, který se uskutečnil ve vybraných zemích napříč kontinentem se ukázalo, že v letech 2000-2008 došlo ke snížení chudoby například v Cape Verde, Ghaně, Keni, Namibii, Malawi, Mozambiku, Jihoafrické republice nebo Zambii. Chudoba se naopak prohlubovala v zemích jako je Benin, Botswana, Nigerie, Senegal a Zimbabwe. Více

Další zprávy

- Nigerijská armáda zaútočila na vesnice v deltě Nigeru
- Boj o uran ve střední a západní Africe
- Po nevydání víza Dalailámovi zrušila Jižní Afrika mírovou konferenci
- Ghana má nového prezidenta
- Návrat vojenských převratů?
- Více African Update zpráv

obrázek 14 – Africké informační centrum [71]

Knihovna nepoužívá žádný knihovnický systém, knihovní agendu provozuje na zakázkové webové aplikaci. Nesplňuje žádné běžné standardy, takže její online možnosti spočívají pouze ve zveřejnění katalogu. Vyhledávacího formuláře a náhled vyhledaného titulu ukazuje obrázek 15. Kromě výpůjčních služeb nenabízí žádné jiné. V rámci odkazu *Knihovna* najdeme *Fond knihovny*, *Služby pro čtenáře a čtenářky*, *Katalog* a *Filmotéku*. V sekci *Služby pro čtenáře a čtenářky* najdeme *Řád knihovny* a *Ceník poplatků*.

Přestože jsou stránky velmi jednoduché a obsahují jen několik dokumentů, je provázanost odkazů nelogická, jedinou možností, jak se „neztratit“, je vracet se na úvodní stránku. Celkově působí stránky této knihovny velmi chaoticky. [71]

Katalog on-line

Základní údaje Klíčová slova

Slova z názvu, jméno autora nebo signatura:

Kategorie

Aktivní jsou pouze ty kategorie, v nichž je umístěna alespoň 1 kniha. V současné době přefazujeme knihy z původní kategorizace, jednotlivá témata se proto budou postupně plnit.

1. General works

- [1.1. Encyclopedic Works](#)
- [1.2. General Collections](#)
- [1.3. Manuscripts & Rare Books](#)
- [1.4. Journals & Periodicals](#)

2. Language & literature

- [2.1. Linguistics](#)
- [2.2. African Languages](#)
- [2.3. Dictionaries](#)
- [2.4. Novels & fiction](#)
- [2.5. Poetry & Short Stories](#)
- [2.6. Drama](#)
- [2.7. Literary Criticism & Essays](#)
- [2.8. Folklore & Oral Tradition](#)

3. Anthropology & Sociology

- [3.1. Anthropology](#)
- [3.2. Sociology](#)
- [3.3. Society, Culture & Tradition](#)
- [3.4. Slavery](#)

4. Politics & Political Science

- [4.1. Political Science](#)
- [4.2. Politics & Government](#)
- [4.3. Human Rights](#)
- [4.4. Colonialism & Apartheid](#)

Mauritius: Its Creole Language

Lee K. Jacques

- Nautilus Publishing
- Rok vydání:** 1999
- Místo vydání:** London
- ISBN:** 0951129627
- Jazyk dokumentu:** English

Exempláře

- LEE_2.2. (K dispozici)

Kategorie

- [2.2. African Languages](#)

Klíčová slova

- [Creole](#)
- [Mauricius](#)
- [Languages](#)

obrázek 15 – Vyhledávací formulář, náhled titulu [71]

7 Závěr

Cílem práce bylo shrnout informace o historii a současném stavu zavádění internetu do knihoven a zhodnotit jeho přínos pro čtenáře i pracovníky knihoven. Tento cíl byl do značné míry splněn. Ovšem historie zavádění internetu do knihoven a podrobný popis současného stavu jsou natolik rozsáhlá témata, že věnovat se jim oběma plně by už přesáhlo rozměr této práce. Proto jsem se více zaměřil na historii a současný stav jsem jen stručně zmínil.

Když internet opustil vědecké laboratoře, začali si ho jako jedni z prvních všimnout informační profesionálové – pracovníci knihoven. Uvědomovali si jeho obrovské možnosti pro usnadnění jejich práce a zároveň viděli potenciál, který přinášel pro rozvoj služeb, jež nabízeli. Zpočátku úroveň techniky dovozovala jen zpřístupnění online katalogů a komunikaci emailem. Jak ale rostla výkonnost počítačů, rozšiřovala se i škála možností využití. Díky štědré podpoře státu mohl internet proniknout do téměř každé vesnice a přístup k němu získal každý občan.

Nové technologie přinášejí potřebu nově upravovat společenské vztahy pomocí zákonů. Stávající legislativa není schopna se vyrovnat s aspekty, které přináší moderní technika a tak jsou nutné časté novelizace starých zákonů a tvorba nových. Legislativní proces ale těžko drží krok s pokrokem.

S tím, jak se snižuje cena výpočetní techniky i přístupu do internetové sítě, rozšiřují se počítače s připojením také do domácností. Nespoutanost internetu a jeho nevyčerpatelné informační možnosti, způsobují, že klesá zájem o klasické služby knihoven. Podíl virtuálních návštěvníků knihoven oproti reálným rok od roku roste a s tím se musí změnit i skladba služeb. Těžiště činnosti knihovny se musí přesunout do oblasti virtuálních knihoven s nabídkou dodávky digitalizovaných i digitálních dokumentů. Samozřejmě to klade zvýšené nároky na pracovníky knihoven, kteří se musí stále vzdělávat, aby udrželi krok se svými zákazníky.

Internet nemusí znamenat konec knihovny, přestože převzal velkou část její práce. Pokud se knihovna přizpůsobí moderním trendům, nikdy jí úplně nenahradí.

Seznam použitých zkratek

AACR2	Anglo-American Cataloging Rules, 2nd Edition
DNS	Domain Name Services
EDD	Elektronické dodávání dokumentů
ICT	informační a komunikační technologie
IFLA	International Federation of Library Associations
INVIK	Integrovaná virtuální knihovna
IP	Internet Protocol
ISOC	Internet Society
JIB	Jednotná informační brána
MARC	MAchine Readable Cataloging
MI	Ministerstvo informatiky
MK	Ministerstvo kultury
MKT	Městská knihovna Tábor
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MV	Ministerstvo vnitra
MVS	meziknihovní výpůjční služba
MMVS	mezinárodní meziknihovní výpůjční služba
MZK	Moravská zemská knihovna
NCP	Network Control Protocol
NDK	Národní digitální knihovna
NIC	Network Information Center
NK	Národní knihovna ČR
OPAC	Online Public Access Catalogue
PIK	Projekt internetizace knihoven
PSK	Ptejte se knihovny
RISK	Rozvoj informační sítě knihoven
RKK	Regionální knihovna Karviná
RSS	Rich Site Summary
SKIP	Svaz knihovníků a informačních pracovníků
SL	Second Life
TCP/IP	Transmission Control Protocol/Internet Protocol
TDKIV	Česká terminologická databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy
UAP	Universal Availability of Publications
UK	Univerzita Karlova
VISK	Veřejné informační služby knihoven

Seznam obrázků a tabulek

obrázek 1 – Grafické znázornění části internetu [2]	11
obrázek 2 – Terminálové pracoviště ve Státní technické knihovně [12]	19
obrázek 3 - Ilustr. Roman Kliský [1]	29
obrázek 4 – Schéma knižního trhu [45]	55
obrázek 5 – Schéma nákupu v internetovém knihkupectví [45]	56
obrázek 6 – Přehled souborných katalogů v ČR (převzato z www.knihovny.net/default)	64
obrázek 7 – Mapa knihoven [13]	65
obrázek 8 – Schéma spolupráce knihoven na odpovědi [59]	71
obrázek 9 – Úvodní stránka Vědecké knihovny v Olomouci [67]	80
obrázek 10 – Stránka s kontaktními údaji [67]	81
obrázek 11 – Úvodní stránka trutnovské školní knihovny [68]	83
obrázek 12 - Úvodní stránka Městské knihovny v Táboře [69]	84
obrázek 13 – Knihovna Jablunkov [70]	86
obrázek 14 – Africké informační centrum [71]	87
obrázek 15 – Vyhledávací formulář, náhled titulu [71]	88
tabulka 1 - Porovnání prvních tří ročníků RISKu [31]	38
tabulka 2 – Součásti programu VISK [29]	39
tabulka 3 - Rozpočet PIK [40]	49

Seznam použitých zdrojů

1. SMEJKAL, Vladimír. *Internet @ §§§*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 168 s. ISBN 80-7169-765-6.
2. Internet. In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikimedia Foundation, 2001- , strana naposledy edit. 2009-04-06 [cit. 2009-06-08]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Internet>>.
3. *TDKIV - Česká terminologická databáze z oblasti knihovnictví a informační vědy (báze KTD)* [online]. Praha : Národní knihovna České republiky, Odbor knihovnictví, c2002- [cit. 2008-06-11]. Dostupné z WWW: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/Slovník/index.htm>.
4. Internet. In *Seznam encyklopedie* [online]. Praha : Seznam, 1996- , strana naposledy edit. 2007-12-24 [cit. 2009-04-10]. Dostupný z WWW: < encyklopedie.seznam.cz/heslo/132239-internet>.
5. BELL, Suzanne S. *Librarian's Guide to Online Searching*. 1st ed. Westport (CT): Libraries Unlimited, 2006. 270 s. ISBN 1-59158-326-8.
6. VRABEC, Vladimír; ČEPEK Aleš. *Internet :-) CZ : Průvodce českého uživatele*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. 216 s. ISBN 80-7169-229-8.
7. SKLENÁK, Vilém; BERKA, Petr; RAUCH, Jan. *Data, informace, znalosti a Internet*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2001. 508 s. ISBN 80-7179-409-0.
8. HUITEMA, Christian. *A Bůh stvořil INTERNET...* 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1996. 176 s. ISBN 80-204-0576-3.
9. PAPÍK, Richard; MICHALÍK, Pavel; MICHALÍK, Petr aj. *Internet - ekonomické, marketingové a finanční aplikace : Strategie vyhledávání a prezentace*. 1. vyd. Praha: EKOPRESS, 1998. 220 s. ISBN 80-86119-03-3.

10. HLAVÁČEK, Tomáš. SVĚT: Konec internetu?. In *Neviditelný pes* [online]. 2009-04-01 [cit. 2009-04-01]. Dostupný z WWW: <http://neviditelnypes.lidovky.cz/svet-konec-internetu-05n-p_veda.asp?c=A090331_094059_p_veda_wag>. ISSN 1212-673X.
11. ČTK. Kvůli českému poskytovateli zkolabovala část světového internetu. In *Infobanka ČTK* [online]. Praha : ČTK, 2009-02-19 [cit. 2009-02-19]. Dostupný z WWW: <ib.ctk.cz>.
12. KÖNIGOVÁ, Marie; HÁNOVÁ, Eva. *Vznik a vývoj informačních institucí v ČSR*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČSR, 1988. 238 s.
13. SVOBODA, Martin. Informační technologie v českých knihovnách na přelomu tisíciletí. *ITlib* [online]. 2001, roč. 5, č. 1 [cit. 2009-06-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cvtisr.sk/itlib/itlib011/informac.htm>>. ISSN 1336-0779.
14. GRUBER, Lukáš. *Vliv legislativy na činnost a funkci veřejných knihoven*. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 2006.
15. CEJPEK, Jiří aj. *DĚJINY knihoven a knihovnictví*. 2. doplň. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 248 s. ISBN 80-246-0323-3.
16. Československo. Zákon č. 53 ze dne 9. července 1959 o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon), ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů Republiky československé*. 1959, částka 22, s. 170-174. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1959/sb22-59.pdf>>. ISSN 0862-3120.
17. Česko. Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2001, částka 98, s. 5683-5688. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2001/sb098-01.pdf>>. ISSN 1211-1244.

18. Československo. Zákon č. 140 ze dne 29. listopadu 1961 trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1961, částka 65, s. 465-508. Dostupný také z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1961/sb65-61.pdf>. ISSN 0322-8037.
19. Česko. Zákon č. 121 ze dne 7. dubna 2000 o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2000, částka 36, s. 1658-1685. Dostupný také z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2000/sb036-00.pdf>. ISSN 1211-1244.
20. FOBEROVÁ, Libuše. Jakým směrem se podle Vás mají knihovny dát, aby došly k cíli a nezabloudily? - rozhovor s PhDr. Vitem Richterem. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2006, roč. 6, č. 2 [cit. 2007-03-14]. Dostupné z WWW: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=747&idr=6&idei=15>. ISSN 1213-82311.
21. SÍBEK, Tomáš; GRUBER Lukáš. Přístup k národnímu webovému archivu. In *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě, Praha, 3. - 4.12.2008* [online]. Praha : 2008 [cit. 2009-03-19]. Dostupné z WWW: <http://www.webarchiv.cz/files/dokumenty/konference/sibekgruber.pdf>.
22. MATUŠÍK, Zdeněk. Autorské právo a digitální knihovny. In *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě, Praha, 3.-4.12.2008* [online]. Praha : 2008 [cit. 2009-03-19]. Dostupné z WWW: skip.nkp.cz/KeStazeni/Archivy08/Matusik.ppt.
23. Česko. Zákon č. 101 ze dne 4. dubna 2000 o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2000, částka 32, s. 1521-1532. Dostupný také z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2000/sb032-00.pdf>. ISSN 1211-1244.

24. Československo. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základní práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1993, částka 1, s. 17–23. Dostupné také z WWW:
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1993/sb01-93.pdf>>.
ISSN 1211-1244.
25. Česko. Zákon č. 106 ze dne 11. května 1999 o svobodném přístupu k informacím. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1999, částka 39, s. 2578–2582. Dostupný také z WWW:
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1999/sb01-99.pdf>>.
ISSN 1211-1244.
26. Česko. Zákon č. 348 ze dne 5. srpna 2005 o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2005, částka 122, s. 6041-6046. Dostupný také z WWW:
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2005/sb122-05.pdf>>.
ISSN 1211-1244.
27. CELBOVÁ, Ludmila. Český web a povinný výtisk - jde to spolu dohromady? *Knihovna* [online]. 2008, roč. 19, č. 2, s. 59-75 [cit. 2009-08-18]. Dostupný z WWW:
<<http://knihovna.nkp.cz/knihovna82/82005.htm>>. ISSN 1801-3252.
28. PRCHALOVÁ, Lea. 19. zasedání Ústřední knihovnické rady ČR 13.2.2009. *Čtenář*. 2009, roč. 61, č. 4, s. 152-154. ISSN 0011-2321.
29. BRANÝ, Petr. *Státní programy na podporu internetizace knihoven v ČR*. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 2007. 29 s.
30. ČERNÁ, Milena; STÖCKLOVÁ, Anna. *Služby knihoven a informačních středisek*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 98 s. ISBN 80-7066-703-6.
31. KOUBOVÁ, Blanka. Program rozvoje informační sítě veřejných knihoven. In *Sborník příspěvků na konferenci ISSS 99, Hradec Králové, 15.-16.3.1999* [online]. Hradec Králové : 1999 [cit. 2009-

- 05-27]. Dostupné z WWW:
<www.issz.cz/archiv/1999/sbornik/cz/koubova.htm>.
32. Národní knihovna ČR. *VISK – Aktuality* [online]. Praha [cit. 15.03.2007]. Dostupné z WWW: <<http://visk.nkp.cz/>>.
33. HORA, Michal; RICHTER, Vít. Veřejné informační služby knihoven - nový program pro občany a knihovny. *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 9 [cit. 2007-03-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1039> <node/1039>>. URN-NBN:cz-ik1039. ISSN 1212-5075.
34. Česko. Ministerstvo vnitra ČR. Projekt Veřejné informační služby knihoven. *Veřejná správa* [online]. 2000, č. 24 [cit. 2007-03-14]. Dostupný z WWW:
<<http://www.mvcr.cz/casopisy/s/2000/0024/24pri2.html>>.
35. Česko. Vláda. Usnesení vlády České republiky ze dne 14. ledna 2004 č. 44 ke Koncepci Projektu internetizace knihoven.
36. Česko. Vláda. Usnesení vlády České republiky ze dne 15. září 2004 č. 877 o Projektu internetizace knihoven a účasti státního rozpočtu České republiky na financování tohoto projektu.
37. Česko. Vláda. Usnesení vlády České republiky ze dne 30. srpna 2006 č. 1032 o pokračování projektu internetizace knihoven.
38. Česko. Ministerstvo informatiky ČR. *Projekt internetizace knihoven* [online]. Praha [cit. 15.03.2007]. Dostupný z WWW: <<http://www.micr.cz/scripts/detail.php?id=3076>>.
39. Česko. Ministerstvo kultury. *Koncepce Projektu internetizace knihoven*. 2003.
40. BOKA, Martin. *Projekt internetizace knihoven* [online]. Verze 1.9. Praha: Ministerstvo informatiky ČR, 4.11.2004 [cit. 15.03.2007]. Dostupný z WWW: <<http://www.micr.cz/files/1877/PIK.pdf>>.
41. HEJNÁ, Lucie. *Katalogy* [online]. 2002 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <mujweb.cz/www/luciehejna/KATALOGY.htm>.
42. Knihovna_(institute). In *Wikipedie : otevřená encyklopedie* [online]. St. Petersburg (Florida) : Wikimedia Foundation, 2001- ,

- strana naposledy edit. 2009-28-03 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <[http://cs.wikipedia.org/wiki/Knihovna_\(institute\).mht](http://cs.wikipedia.org/wiki/Knihovna_(institute).mht)>.
43. CEJPEK, Jiří. Tři úvahy o informačních službách. In *Informační služby: sborník prací*. Praha, 1983, s. 5-17. Problémy teorie a praxe VTEI, sv. 9.
 44. STÖCKLOVÁ, Anna. Automatizace knihoven. In *Informační studia a knihovnictví v elektronických textech I*. [CD-ROM]. 1. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví, 2001 [cit. 2009-06-12].
 45. BOLDIŠ, Petr; KOVAŘÍK, Tomáš. Akvizice prostřednictvím nakladatelů, distributorů a internetových knihkupectví. *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 9. [cit. 2009-07-08]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.ikaros.cz/node/409>>. URN-NBN:cz-ik409. ISSN 1212-5075.
 46. STÖCKLOVÁ, Anna. Automatizace v knihovnách České republiky. *Ikaros* [online]. 2006, roč. 10, č. 5. [cit. 2009-07-03]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/3345>>. URN-NBN:cz-ik3345. ISSN 1212-5075.
 47. KALOUSKOVÁ, Jana. VISK – veřejné informační služby poskytované Městskou knihovnou v Ústí nad Orlicí. In *7. odborný seminář „Služby internetu 2001“*, Česká Třebová, 30.3.2001 [online]. Česká Třebová : 2001 [cit. 2009-07-21]. Dostupné z WWW: <ct.upce.cz/ctrebova/01sluzby/jkal.doc>.
 48. HOCH, Ivo. *Diskusní konference* [online]. Národní knihovna ČR, 06.08.2009 [cit. 2009-07-21]. Dostupné z WWW: <http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=02_diskusni_konference.htm&PHPSESSID=b1c1dfd0ee7c7a8112bff51d7ed147b4>.
 49. BUREŠOVÁ, Iva. *Knihovnická sdružení a jejich vliv na spolupráci knihoven*. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, 2005. 9 s.

50. BENEŠOVÁ, Barbora. *Služby veřejných knihoven v prostředí internetu* [online]. [cit. 2009-04-08]. Dostupné z WWW: <bedurka.webpark.cz/knihovny>.
51. RYLICH, Jan. Second Life – druhý život pro každého. *Čtenář*. 2009, roč. 61, č. 3, s. 112-113. ISSN 0011-2321.
52. POKORNÝ, Jan. Profil Z39.50 JIB. In *Inforum 2004: 10. konference o profesionálních informačních zdrojích, Praha, 25.-27.5.2004* [CD-ROM]. Praha : 2004. [cit. 2009-07-22].
53. STÖCKLOVÁ, Anna. Základy zpracování dokumentu. In *Elektronické studijní texty* [online]. Verze 1.0. Praha : ÚISK FF UK, listopad 2007 [cit. 2009-08-14]. 37 s. Dostupné z WWW: <<http://texty.jinonice.cuni.cz/studijni-texty/stocklova-anna/zaklady-zpracovani-dokumentu>>.
54. SVOBODOVÁ, Eva: *Souborný katalog ČR* [online]. Národní knihovna ČR, 07.08.2009 [cit. 2009-08-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.caslin.cz>>.
55. KREBS, Jiří. *Česká a Slovenská knihovní informační síť* [online]. Národní knihovna ČR, 08.09.2006 [cit. 2009-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.caslin.cz/Caslin_o-projektu_ceska-a-slovenska-knihovni-informacni-sit>.
56. BOUZKOVÁ, Helena aj. MEDVIK - medicínská virtuální knihovna – integrované informační prostředí pro zpřístupnění vědeckých zdravotnických informací ve znalostní společnosti. In *Infos 2007* [online]. 2007 [cit. 2009-06-21]. Dostupné z WWW: <[ww.infolib.sk/index/open_file.php?file=INFOS2007/Bouzkova_Helena_1_novy.htm](http://www.infolib.sk/index/open_file.php?file=INFOS2007/Bouzkova_Helena_1_novy.htm)>.
57. LEDÍNSKÝ, Martin. Systém pro stahování bibliografických záznamů z českých a zahraničních zdrojů. In *Inforum 2004: 10. konference o profesionálních informačních zdrojích, Praha, 25.-27.5.2004* [CD-ROM]. Praha : 2004. [cit. 2009-07-22].

58. GEC, Tomáš. Knihovny v 21. století – Nové možnosti, výzvy a hrozby. 2. část. *Čtenář*. 2007, roč. 59, č. 7-8, s. 194-198. ISSN 0011-2321.
59. HEMOLA, Hanuš; POSPÍŠILOVÁ, Jindřiška. Ptejte se knihovny – stará služba v novém. In *Inforum 2004: 10. konference o profesionálních informačních zdrojích, Praha, 25.-27.5.2004* [CD-ROM]. Praha : 2004. [cit. 2009-07-22].
60. DRÁBKOVÁ, Eva. *Elektronické dodávání dokumentů (EDD)* [online]. Dilia, 20.01.2009 [cit. 2009-06-10]. Dostupné z WWW: <[www.dilia.cz/view.php?cisloclanku=2009012003-Elektronické dodávání dokumentů \(EDD\).mht](http://www.dilia.cz/view.php?cisloclanku=2009012003-Elektronické_dodávání_dokumentů_(EDD).mht)>.
61. ČUMPLOVÁ, Ludmila; NEJEZCHLEBOVÁ, Jana; ŠVASTOVÁ, Zuzana. *Příručka pro školní knihovny jako studijní a informační centra na základních a středních školách* [online]. Národní pedagogická knihovna Komenského, 2008 [cit. 2009-06-16]. Dostupné z WWW: <www.npkk.cz/csk/fines/prirucka_pro_skolni_knihovny.pdf>.
62. KAMENICKÝ, Jan. *Analýza konceptu web 2.0 a návrh využití jeho technologií a služeb v knihovně*. Brno, 2008. 117 s., 7 s. příl. Diplomová práce (Mgr.). Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav české literatury a knihovnictví, Kabinet informačních studií a knihovnictví, 2008. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Škyřík.
63. STOKLASOVÁ, Bohdana. Národní digitální knihovna. In *Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě, Praha, 3.-4.12.2008* [online]. Praha : 2008 [cit. 2009-03-19]. Dostupné z WWW: <skip.nkp.cz/KeStazeni/Archivy08/Stoklasova.ppt>
64. NOVÁK, Petr. K novým trendům v oblasti online služeb knihoven. *Čtenář*. 2007, roč. 59, č. 7-8, s. 209-213. ISSN 0011-2321.
65. ZEMÁNKOVÁ, Ladislava. Nová statistická evidence v nejpočetnější „síti“ knihoven ČR. *Ikaros* [online]. 2009, roč. 13, č. 3 [cit. 2009-

- 04-26]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/5314>>. URN-NBN:cz-ik5314. ISSN 1212-5075.
66. KLOUČKOVÁ, Zdenka. Internet jako prostředek public relations veřejných knihoven. *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 1 [cit. 2009-07-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/258>>. URN-NBN:cz-ik258. ISSN 1212-5075.
67. *Vědecká knihovna v Olomouci* [online]. Olomouc : Vědecká knihovna v Olomouci, 2008 [cit. 2009-07-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vkol.cz/cs/>>.
68. *Školní knihovna ZŠ Komenského Trutnov* [online]. Trutnov : 2008 [cit. 2009-07-14]. Dostupné z WWW: <<http://knihovna.zskomtu.cz>>.
69. *Městská knihovna Tábor* [online]. Tábor [cit. 2009-07-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.vkta.cz>>.
70. *Knihovna* [online]. Jablunkov [cit. 2009-07-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.jablunkov.cz/skola/Knihovna/knihovna.html>>.
71. *Africké informační centrum* [online]. Praha : Humanitas Afrika, 2009 [cit. 2009-07-12]. Dostupné z WWW: <<http://centrum.humanitasafrika.cz>>.
72. LIŠKA, Václav. *Zpracování a obhajoba bakalářské a diplomové práce*. 1. vyd. Praha: PROFESSIONAL PUBLISHING, 2008. 94 s. ISBN 978-80-86946-64-1.
73. BRATKOVÁ, Eva. (zprac.). *Metody citování literatury a strukturování bibliografických záznamů podle mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2 : metodický materiál pro autory vysokoškolských kvalifikačních prací* [online]. Verze 2.0, aktualiz. a rozšíř. Praha : Odborná komise pro otázky elektronického zpřístupňování vysokoškolských kvalifikačních prací, Asociace knihoven vysokých škol ČR, 2008-12-22 [2008-12-30]. 60 s. (PDF). Dostupný z WWW: <<http://www.evskp.cz/SD/4c.pdf>>.

Evidence výpůjček

Prohlášení

Dávám svolení k půjčování této diplomové práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

V Praze, 18. srpna 2009

.....
Petr Braný

Jméno	Katedra / Pracoviště	Datum	Podpis